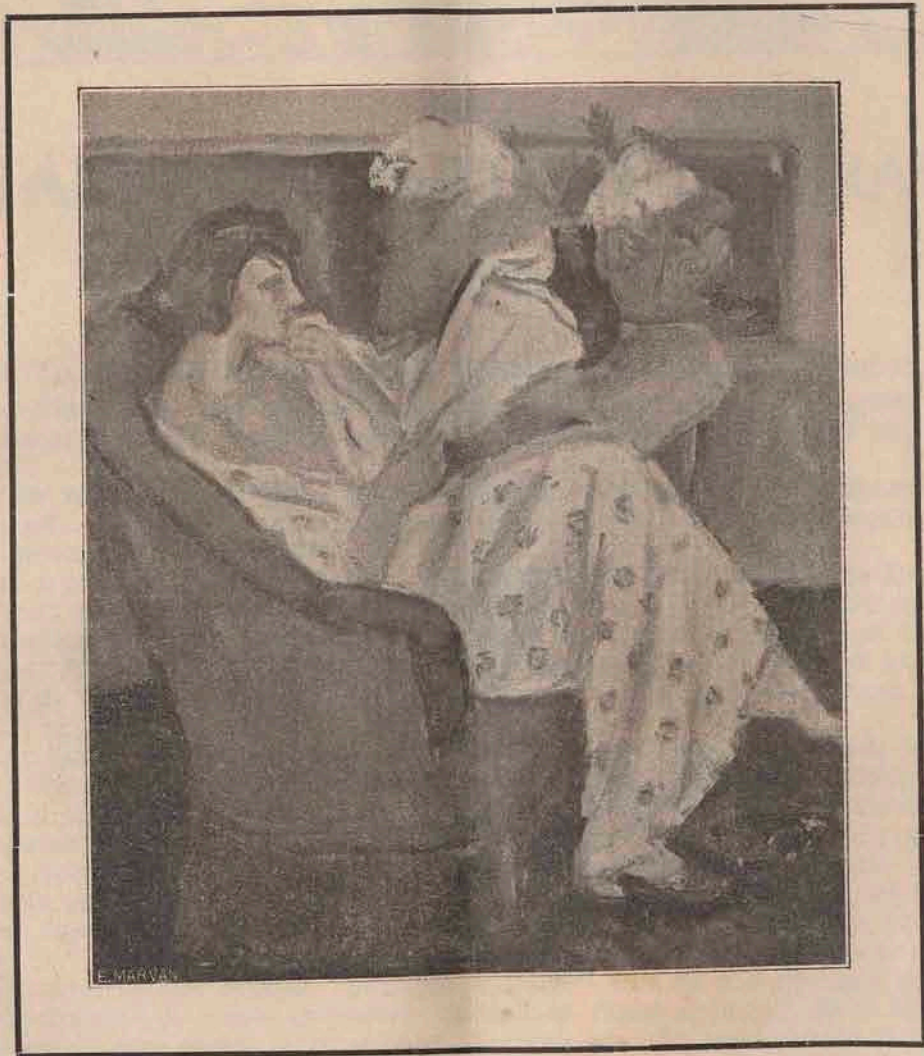

Impressat legal.

1925

GÂNDIREA

10

ANUL IV

No. 11

GANDIREA

RESTAURAREA CRITICEI LITERARE

DE

PAMFIL ȘEICARU

EXISTĂ o abundentă producție literară. Valoarea ei nu o discutăm. Există și un public cititor, evident cu un gust șovăelnic dar cu o curiozitate proaspătă. Lipsește însă elementul pasional care dă accent de vigoare, un ritm și o culoare de intensă viață, unei epoci literare.

Nu lipsesc revistele, în paginile cărora circulă toate ideile și ni se înfățișează toate formele de artă; — ceea ce se resimte puternic este absența criticei. Se poate spune fără exagerare: critica literară a decedat.

Nu vom socoti agitația în permanent cadru de ridicol a d-lui Mihaelache Dragomirescu, mai mult decât este; adică pitoreasca parodie a unui maioreșcianism epigonic, filtrat prin țesătura de cânepă a unui creier nevoiaș. Iar d. Ibrăileanu singurul cu netăgăduit gust, cu pasiune de literatură, cu o cultură multiplă și vastă, și cu o autoritate mărită doar de câțiva necăjiți ai cafenelei bucureștene, nu se pronunță asupra cărților actuale, decât accidental și sibilin.

Un critic literar însă, înfățișând o concepție de artă, militând o normă de judecată estetică, în perspectiva căreia e valorificată întreaga producție literară, un critic în ritmul timpului, și un critic al generației actuale de scriitori, zadarnic îl căutăm. Volumele apar, tânjesc în vitrina librăriei, uneori chiar satisfac curiozitatea lectorilor, dar nu pot stârni altceva decât recenzie a unui confrate în care străbate mai întotdeauna prietenia literară. Adică speranța echivalentului de recunoștință care va înflori în paginile altei reviste, sub aceeași formă de recenzie căldicică, parfumată și bleguță. S'ar bănuie de către un cercetător grăbit, că viața literară la noi se desfășoară după toate normele stabilite cu o aspră ironie, de Fernand Divoire în a sa „Stratégie littéraire”. Dar nu e o strategie învățată, codificată, disciplinată. E numai instinctivă. Spiritul de turmă organizat de la sine.

Complezențele care obligă reciprocitatea, nedrepte ignorări sau sumare și supărătoare recenzii, suplinesc critica literară după cum filmul de cinematograful suplinesește romanul din care a fost extras. Revistele nu măresc nici pasiunea literară a cititorilor, nici nu le orientează priceperea. În schimb, înlesnesc însă o superficialitate prielnică oricărui fabricant de volume, lansate cu îndrăzneală și strecurate în vitrină cu toată seducția mărfurilor de bazar.

Absența acestei critice literare determină o păgubitoare tăcere în jurul unor talente

timere, pentru care un rând autorizat, fie chiar de nedreaptă judecată — ar fi un stimulent serios. Zădarnic am căuta care sînt granițele despărțitoare între reviste, întru cât înfățișează fiecare o unitate de concepții militate în limita unei sigure discipline de judecată literară: aceiași scriitori defilează aproape pe toate copertile cu aceiaș compensație de recenzii măgulitoare. Un vast armistițiu domină viața literară. În atmosfera aceasta de calm, indiferență și politeță cu reciprocitate, tocmai elementele mai puțin conturate, moluștele literare, pot naviga mai îndepărtat, dat fiind absența furtunilor; a disputelor între o revistă și alta, întru apărarea unor crezuri bine hotărnicite și pasionate.

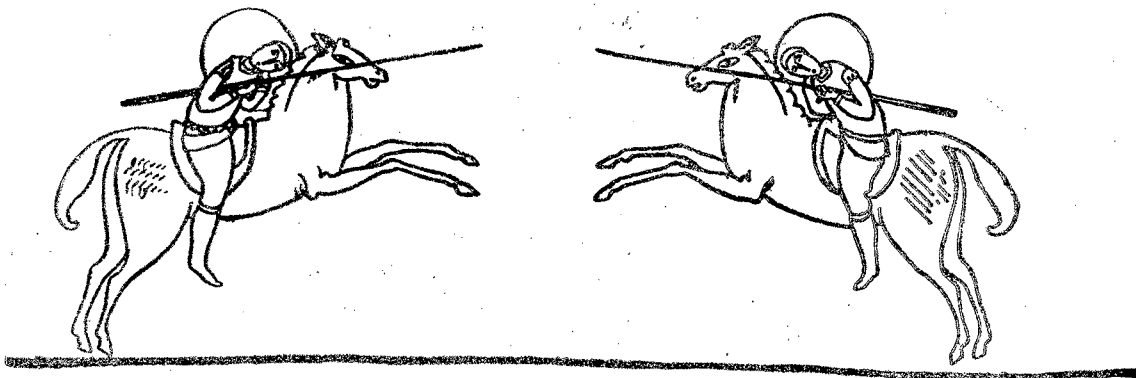
Revistele au devenit astfel buletine săptămânale ori lunare ale unor talente care se salută între ele cu toată politeță exagerată de mandarini chineji, ca și cum nu ar fi fost suficientă lipsa de criteriu critic a ziarelor, cu „rubrică literară“ menită să întrețină cotidian existența efemeră a eștimiiilor. Problema s'ar fi cuvenit pusă cu atât mai îngrijitor revistelor, cu cât disproporția de tiraj față de gazete, le indică raspicat că pot fi ușor suplinite de așa intitulatele pagini culturale. Când cititorul nu găsește în revistă alt ton, altă îngrijire a scrisului și altă scrupulozitate de informare, decât cea oferită în pagina ori în rubricile „culturale“ ale ziarelor, de ce nu s'ar mărgini numai la ziare? Ce găsește mai mult și mai bun într'o revistă? Recenzia a devenit un așis scris cu relativ mai multă grijă stilistică; nu stabilește o valoare literară dar alimentează un vag prestigiu și întreține circulația numelui. În laudele unanime cu care s'a deprins, irascibilitatea scriitorului explodează de câte ori obiectiv ai îndrăzni să vorbești altfel de cât în perpetuă stare extatică. Când toți criticii literari au sbierat utilizând întreaga gamă a admirației până la poza extatică a vițelului la poarta nouă, socotind «Thebaida» d-lui Victor Eftimiu drept unul din cele mai formidabile succese literare ale veacului, a cărei originalitate depășește „Thebaida“ lui Racine, cum mai poate apela cititorul la judecata criticului pentru a-l ajutara în inițierea literară?

«Omul îndemănatic la toate realitățile vieții, îl vedem printre noi, la fiecare pas. El este bun la toate și în toate. Are o supleță și o ușurință care uimește. Face exact ceea ce a hotărât să facă, nimic nu oprește ca viața să-i fie prudentă și întocmită. ca și lucrările lui. Lipsit de emoții reale, el svârle cu ușurință mingea elastică a cuvintelor fericite. El își mănuește afacerile ca literatura și redijează literatura ca și afacerile. Poate să exerciteze, indiferent, o operă de artă sau de critică. Știe un număr de cuvinte pe care le poate mânui pentru a da aparența pasiunii, melancoliei, gravității, erudiției și entuziasmului. Dar el nu are decât veleitățile acestor lucruri și le bănuiește mai mult de cât le simte, le respiră de departe ca vagi parfumuri necunoscute. El știe locul potrivit al cuvântului și al sentimentului. Urcă de la gramatică spre operă în loc să descindă de la inspirație la stil. Știe să confecționeze totul cu un gust vulgar și draguț, și poate cizela totul. Este omul de litere»...

Evocarea aceasta cu amănunțimi și cruzimi de ironie, nu e de acum. Datează de prin 1834 și a scris-o Alfred de Vigny în prefața de la Chatterton.

Exemplarul descris acum aproape un veac, circulă însă și acum în abundente ediții, ca biletele de bancă fără acoperirea obligatorie de aur. Poate mai mult chiar decât pe timpul lui Vigny. Meșteșugar al scrisului și plasator îndemănatic al propriului său prestigiu, omul de litere, găsește în revistele literare îngăduința complice a nulității sale în grăbită ascensiune. Odată prestigiul stabilit prin tenace repețire, prin vânturarea continuă a aceluiaș și aceluiaș nume însoțit de aceleași și aceleași elogioase epitete, zădarnic va încerca cineva să-l supună unei severe verificări. Căci domnul crescut ca o ciupercă la umbra tutulor complezențelor, trăește acum înfipt în opinia naivă a cititorilor îngrășată cu gunoiul recenziilor. De aceia restaurarea criticeii literare se impune spre a elimina negustoria de maculatură versificată ori neverificată, și pentru a da un fior de viață, o sevă nouă revistelor transformate prea mult în călduțe și primitive case de rendez-vous și de „lansare“ literară.

BALADA SFÂNTULUI BLESTEMAT

DE

LUCIAN BLAGA

pentru Gigi care mi-a spus povestea despre fetele
ce-au îndrăgit balaurul

PE cal, turnat în oșele
Sfântul Gheorghe caută semne
de drum, — și în vânt
se oglindește pe rând
în ape sfinte și rele.

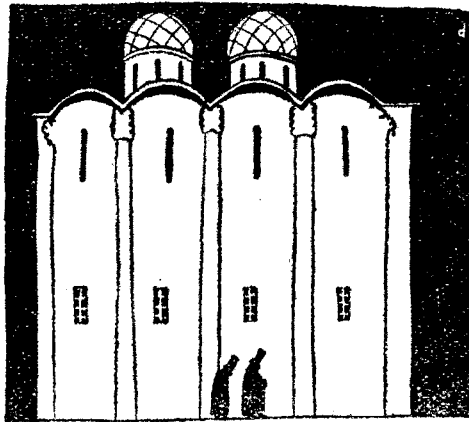
Când numai umbră,
când numai om,
binecuvântă pâinea pe câmpuri
binecuvântă vinul pe dealuri,
lovește pinteni de pom.
Mai tare strânge frâul de fier,
Fălfaie peste șapte hotare
sălbaticul cer.

Subt planete galbene și fără de lege
se oprește și nu înțelege :
calul și-a pierdut potcoava de trei ori,
pe urma lui copacii rămân
cu cuiburi goale subsuori.

Pe cal, turnat în oșele
Sfântul Gheorghe caută semne
de drum — și în vânt
se oglindește pe rând
în ape sfinte și rele.

Lângă fântâna surdă secată de fulger
o fată îi iese în drum:
Sfântule, cum să ți-o spun?
Nu numai odată ai șters cu năframa
lacrimi de paseri —
și-ai vindecat șopârle
ce și-au pierdut ochii și culorile.
Sfântule, de ce te urăsc toate surorile?
Sfântule, mai departe nu te duce,
că toate fecioarele
în sate și pe livezi
te blestemă cu oase puse în cruce
să ți se frângă sulița în solzii verzi,
aureola — cerc de aur
în fântâna de balaur
să ți-o perzi.
Întoarce-te, întoarce-te,
pe alte țarmuri să răsuni —
cunoscătorule
de zodii, salamandre și furtuni.

Dar înalt ca de jertfă un fum
Sfântul Gheorghe pornește iar.
Calul e rug călător
aprins de fecioare pe drum.

NECUNOSCUTA VERSIUNE A SINUCIDERII LUI SERIOȘCA

DE

AL. O. TEODOREANU

MULTE lacrimi amare a vărsat Vera Feodorowna Ciupcin, blondă vaporosă și plină de farmec slav, pe mormândul proaspăt al nefericitului Serioșca.

Și fierbinți.

Fire simțitoare până la histerie, fragedul Serioșca, javră nițoasă de apartament și unic supraviețuitor al unei ilustre familii întemeiată de Nadejde Grigorievna și Petru al III-lea, pereche originară din Țarscoe-Selo, cunoscută și admirată de întreg highliful petrogradian și moscovit și obținută după multe abile demersuri de către o mătușă a Verei Feodorovna de la o Doamnă de onoare a Țarinei-Mame, din ideală și supra-cânească dragoste pentru stăpâna sa, în seara zilei de 9 Septembrie 1923, s'a sinucis, aruncându-se pe fereastră de la etajul al IV-lea al hotelului Majestic din București.

Actul acesta disperat, e cel dintâi de-asemena natură, cunoscut în lumea canină.

El contrazice multe teorii savante și îndelung verificate experimental. De aceea, la răspândirea lui, mulți au zâmbit cu neîncredere.

Dar Vera Feodorowna Ciupcin, l'a văzut cu ochi ei.

Prin urmare, îndoială asupra autenticității nu poate fi.

Printre hohote și leșinuri povestea ea reporterilor veniți s'o intervieveze, cum a decurs nenorocirea. Chiar dacă s'ar fi știut complet nevinovată și încă firea ei excesivă ar fi făcut-o inconsolabilă.

Dar așa! În fine, iată faptele.

Serioșca era un câne susceptibil și foarte comprehensiv. Moștenind aptitudini excepționale de la auguștii săi înaintași, pravoslavnici și imperiali, Serioșca se născuse aproape dresat gata. (Aux chiens bien nés la valeur n'atend pas le nombre des années). De când împlinise Serioșca șapte luni, Vera Feodorovna nu-și amintea să-l mai fi lovit vreodată. Serioșca înțelegea la perfecție mai multe limbi și executa fără ezitare tot ce i se comanda. Dacă ar fi putut vorbi, Serioșca ar fi ajuns desigur, pe lângă un acrobat de frunte și un filolog vestit.

Sluj Serioșca!

Și Serioșca se ridică în două picioare cu limba într'o parte și urechile ciulite.

Serioșca, le mouchoir de Monsieur!

Și Serioșca se cățara la buzunarul musafirului, scoțându-i batista.

Purtzelbaum, Serioșca!

Și Serioșca se da peste cap.

Ș'apoi, câtă delicateță și sinceritate în sentimentele lui!

Plângea Vera Feodorowna? Serioșca plângea și el! Râdea Vera Feodorowna? Serioșca sărea prin casă răscolind tot. Iar când se întâmpla, foarte rar dealminteri, să greșească și el (ca omul), și-l dojenea Vera Feodorowna amenințându-l cu degetul, Serioșca băga repede coada între picioare și câte-o zi întreagă ședea ascuns. Nu avea Serioșca decât un singur cusur: lătra! Cânele care latră nu mușcă — zice proverbul.

Dar proverbul minte, deoarece Serioșca mușca. Se înțelege că asta nu poate constitui un cusur pentru un câțeluș atât de mic și atât de drăgălaș, mai ales că Serioșca nu mușca decât factorii poștali și oamenii rău îmbrăcați (cu foarte mici excepții, când nu era provocat), lucru care știindu-se mai dinainte era ușor de evitat.

Veți spune atunci: dar ce câne nu latră? Ei bine, asta înseamnă că nu l'ați auzit lătrând pe Serioșca. Pentru te miri ce, de multe ori așa, din senin, lătra Serioșca ceasuri întregi. Și lasă că avea glasul pițigăiat și strident, dar când se punea Serioșca pe lătrat, cam greu să-l calmezi. Pentru cel mai neînsemnat pretext Serioșca lătra de obicei zece minute fără întrerupere și cel puțin încă zece cu pauze și mârâeli, la intervale capricioase. Acest mic dezavantaj cântărește desigur multșor în balanța calităților și defectelor unui câțel de odaie. Cu toate acestea pentru nimic în lume nu s'ar fi despărțit de el Vera Feodorowna.

De câțeva vreme însă, în urma contactului cu alți câni, stricați și de josnică extracție, Serioșca, atât de cazanier până atunci, contractase obiceiul prost de a umbla fugar. Așa mic cum era și cocolit cum fusese, pentru berbantlăcuri aventuri, înfrunța Serioșca cele mai mari primejdii și intemperiiile cele mai grozave. Iar preferințele lui amoroase erau din cele mai extravagante. N'a urmărit el odată, în văzul tuturor și cu propunerile cele mai licențioase, până sub gangul clubului „Tinerimea“, o cățea St. Bernard, așa cum un epure de mosc ar urmări o măgăriță? Vera Feodorowna și-a amintit de „La géante“ a lui Baudelaire și, și-a zis că poate Serioșca, nevinovată victimă a cine știe căror îndepărtați strămoși, nu e decât iresponsabilul purtător al unei fare ancestrale. Dar la gândul că Serioșca e un degenerat, un decadent și poate un simbolist, Vera Feoș-a simțit ochii umezii. De-atunci însă, avu mai multă îndulgență pentru precocile lui aberații. Nu mai mobiliza tot personalul hotelului pentru a-l căuta și nici nu mai promitea bacșișuri fabuloase aducătorului. Il aștepta resemnată. Iar când se întorcea Serioșca din escapadele lui galante, plouat, plin de noroi și de mușcături, își dădea se vede și el seamă că greșise, căci totdeauna sosea cu capul în pământ și se retrăgea rușinat sub canapea. Vera Feodorowna îl îmbăia și'n timp ce-i făcea morală c'o voce pe care numai pentru el o întrebuința, Serioșca scâncea ca un copil.

În ziua catastrofei însă, Serioșca pusese vârf neregulilor vieții lui dezordonate.

Vera Feodorowna se pieptăna. Serioșca sgreptăna ușa chelălăind, așa cum fusese deprins să facă atunci când dorea să i se dea drumul afară. Puțin după eșirea lui, Viorica (o fetiță de vre-o cinci ani a portarului, căreia Vera Feodorovna îi dădea zilnic bomboane) intră buzna în odaie:

— Coniță, Coniță, — zicea ea, trăgând-o de haină pe Vera Feodorowna — veniți să-l vedeți pe Selioca. Se zoacă de-a tlenu cu Bombița pe colidol!

Bombița era o câțelușă ordinară și cu foarte rele purtări, pripășită, nu se știe cum, în hotel.

Vera Feodorowna, înveselită de candoarea fetiței a răs din toată inima, fiind dispusă să erte și de data aceasta. Dar tocmai atunci scoborau scările doi ofițeri, care în loc să se facă a nu vedea, așa cum cele mai elementare reguli de bună cuviință o cer, găsiră oportun să plaseze glume cu totul nesărate, relativ la faptul acesta neînsemnat și banal în fond. Purtarea lor grobiană schimbă starea sufletească a Verei Feodorowna, întâi în explicabilă jenă, apoi într'o adevărată furie în contra vinovatului. Adus pe sus în odaie, Serioșca primi o corecție din cele mai energice.

Era prea mult pentru caracterul lui!

Cu toate acestea, dacă pe urmă l'ar fi alintat, dacă i-ar fi vorbit, poate că Serioșca ar fi uitat de umilința la care a fost supus și chiar de supărarea pe care o pricinuisese iubitei sale stăpâne.

Asta își reproșează Vera Feodorowna să nu fi înțeles.

Dar Serioșca s'a dus glonț sub canapea și din motive pe care nu e locul să le amintim, Vera Feodorowna a uitat de el.

Văzându-se disprețuit și ignorat într'atâta, Serioșca n'a mai putut suferi.

Câteva ore mai târziu Vera Feodorowna a deschis geamul, ca să mai iasă fumul de tutun (mai bine nu-l deschidea!). Profitând de această primă ocazie ce i se oferea, în fața ei, Serioșca s'a aruncat în stradă, strivindu-și craniul de trotuar.

* * *

Resturile pământești ale sărmanului Serioșca au fost puse într'o cutie de abanos și înhumate sub un bătrân molift, în grădina unei prietene milostive.

* * *

Fel de fel de svonuri circulau asupra extraordinarului sfârșit al lui Serioșca.

Nu era teatru, restaurant la modă sau reuniune mondenă în care faptul acesta să nu fie comentat în felurite feluri.

Majoritatea, lipsită de imaginație pleda pentru simplul accident.

Unii, înarmați cu adevărul științificește valabil că omul e singurul animal care cu voință își pune capăt zilelor, opinau că Serioșca era alcoolic și că numai aceasta poate explica fapta lui. Și ce-i drept, printr'o perversiune foarte rară la câni, Serioșca avea pentru bomboanele cu rom o adevărată pasiune. Când înghițea cantitate mai mare, se punea într'o stare de ebrietate, cu atât mai regretabilă la vârsta lui, cu cât era invariabil monotonă. Sunt câni, care, în stare de beție fac acte fantastice. Serioșca nu. El se lăsa pe picioarele de dinapoi și vâslind cu cele dinainte, se târa pe covor ca pe ghiță, urlând pe-aceiași notă, până cădea frânt.

Dar Vera Feodorowna își amintea foarte bine că Serioșca nu mâncase nici o bomboană în ziua fatală.

Alții, cu prefăcută scandalizare își șopteau la ureche detalii picante lipsite de orice temeii.

E timp deci să amintim oarecare împrejurări auxiliare, din care nici Vera Feodorowna nici restul lumii nu cunosc decât ceace nu interesează deloc problema în discuție.

* * *

Exact în camera suprapusă aceleia a Verei Feodorowna Ciupcin, locuia tânărul Alexandru A. A. Alexandrescu, unicul vlăstar al domnului Alexandru A. Alexandrescu, proprietarul unui prosper comerț de «coloniale și delicatose» în Alexandria. Pentru a se deosebi de spiritualul său părinte care își imprimase cărți de vizită cu inscripția: „Alexandru A. Alexandrescu pur și simplu“, tânărul Alexandrescu, student în anul al III-lea la facultatea de litere a Universității din București, iscălea: „Alexandru A. A. Alexandrescu Alexandria“.

Pe Vera Feodorowna a cunoscut-o întâmplător într'o seară în „hal“-ul hotelului. Tânărul Alexandrescu venea direct dela „Bodega Mircea“ unde se încurcase de dimineață, dela aperitive. Mirosea a vin dela distanță, ca un escadron de cazaci. Această avu darul să înduioșeze pe Vera Feodorowna, făcând-o să atribue cine știe ce decepții și conflicte sufletești tânărului student și amintindu-i totodată de superbul Nichita Mihailovici Ignatenko, fostul ei logodnic, căzut vitejește pe câmpul de onoare, în fruntea ciolovecilor¹⁾ de sub comanda sa.

Au vorbit despre Tolstoi, Dostojevski și Leonid Andreew.

Tânărul Alexandrescu s'a oferit să împrumute cărți Verei Feodorowna. Vera Feodorowna l'a invitat la ceai.

Pe-atunci, bietul Serioșca sugea încă biberon și era instalat în anticameră, într'un paner pe care se putea ceti: „Moët & Chandon“.

Din fașă încă Serioșca i-a arătat tânărului Alexandru Alexandrovici Alexandrescu Alexandria (cum îi plăcea Verei Feodorowna să-l numească), o francă aversiune, care n'a făcut decât să se accentueze cu vârsta. Instinctul lui ascuțit de animal fidel presimțea

1) Pluralul lui *ciolovec* (om) nu e *cioloveci*. Dar Rușii, când scriu românește, nu greșesc și ei la fel?

un rival. Trecuseră totuși mai bine de două luni de când Alexandru, să-i zicem (fiindcă-i place Verei Feodorowna) Alexandrovici venea regulat la ceaiurile Verei Feodorowna, fără ca nimic incorect să fi modificat raporturile lor strict intelectuale. De altfel Alexandru Alexandrovici nici nu avusese încă prilejul să se găsească singur cu Vera Feodorowna în odaia ei. La ceaiurile la care era poftit se aflau totdeauna și alți invitați, dintre care un bătrân diplomat, un comandor din ministerul de război și-un pictor constructivist, nu lipsău niciodată.

Într-o seară însă, băiatul dela ascensor înmână lui Alexandru Alexandrovici un bilet redactat în termenii cei mai amabili, din partea Verei Feodorowna care îl ruga, „numai în cazul că nu are ceva mai bun de făcut“, să se scoboare până la ea, aducând și ceva versuri

Cu vagi aprehensiuni în care nu îndrăsnea să creadă și cu câteva volume subțioară, Alexandru Alexandrovici bătu la ușa Verei Feodorowna.

Vera Feodorowna îl aștepta într-o elegantă «robe de chambre» albastră, din cel mai colant «crêpe de Chine» cu motive japoneze. Din pantofii cu ornamentații «viei or» aceiași culoare, piciorul răsărea rotunzindu-se ca o răsturnată tulpină vie, a unei bizare flori artificiale, de sîdef prin transparența de matasă a ciorapului.

Au bătut „Grand Marnier, cordon rouge“ și-au vorbit literatură.

Vera Feodorowna vroia să asculte versuri. S-a întins pe divan cu ochii închiși, iar Alexandru Alexandrovici, pe taburetul liliputan dela căpătâiul ei, cetea. Enormul «abat-jour» verde cu franjuri mari cât frunzele de palmier îi acoperea în întregime capul, ca o coroană a unui copac de feerie, luminat de-un astru electric.

Sticia se golise aproape Alexandru Alexandrovici declama cu multă căldură și cu multe greșeli de pronunție „Green“ de Paul Verlaine.

Vera Feodorowna se sculă de-odată cu părul despletit și căzând la genunchii tânărului, îl întrebă cu lacrimi în ochi:

— Există Dumnezeu?

După primele clipe de ezitare și perplexitate, Alexandru Alexandrovici găsi nimerit să astupe cu gura lui buzele care îl puneau într-o atât de dificilă postură intelectuală.

Dar în minutul acela Serioșca începu să latre cu frenezie, repezindu-se la el.

Vera Feodorowna îl luă în brațe, încuindu-l în odaia de baie, unde îi mutase panerul. Intorcându-se cu pași de somnambulă se opri în fața lui Alexandru Alexandrovici și luându-i mâinile îl fixă ca o halucinație:

— Mă iubești tu oare cu adevărat, Alexandru Alexandrovici?

— Ca nimic alt pe lume, Vera Feodorowna!

Voi s'o îmbrățișeze, dar cu un gest care nu admite replică, Vera Feodorowna îl opri. După ce stinse lumina, îl duse de mână în fața icoanelor așezate în colțul din dreapta patului. Ingenunchiară amândoi, jurând că nu vor muri decât împreună. Până la sosirea acestui termen incert, începură imediat prin a trăi precum mai sus s'a scris că au jurat să moară.

Sfântul Pavel îi binecuvântă din cui, ridicând deasupra-le degete de argint, și în chiar momentul în care asistența cerească devenea inutilă, Sfântul Petru însuși stânse candela, cu suflarea lui divină.

* * *

Nouă luni de zile de dragoste exaltată trecură ca o singură noapte. În oceanul de voluptăți în care fără întrerupere înotase, Alexandru Alexandrovici ar fi voit să se insuleze. Obosise. Ca un țârn înflorit, plin de necunoscut și făgăduinți îi eși înainte Fiți Dulinge, cantatrice sărbătorească de șapte ori pe săptămână la Alhambra și veche prietenă a Verei Feodorowna. Când a găsit-o pentru prima oară în odaia Verei Feodorowna, Alexandru Alexandrovici și-a ascuns emoția puternică pe care a resimțit-o, într-o ceremonioasă închinăciune. Prezentările făcute, înaintă să sărute mâna ce i se întindea. Dar Fiți Dulinge ținea în brațe pe Serioșca. În zăpăceala lui Alexandru Alexandrovici nu-l văzuse. La primul lătrat, fără să-și de-a seama ce face, abandonă în aer mâna aceea mică, fină și albă ca frișca, dându-se ca la exercițiile de scrimă, un pas înapoi. Trebuie să fi fost foarte comic, de vreme ce fermecătoarea pariziană nu-și mai putea opri răsul. În cele zece minute cât a mai durat vizita, i-a fost cu neputință să se reabiliteze. Zadarnic pâdea un moment prielnic pentru a plasa cuvinte de spirit sau un compliment meșteșugit.

Îi lipsea convingerea și încrederea în sine. Vorbele cădeau în vid. Când avea de făcut o frază mai lungă, se încurca și bâlbâia. A sfârșit prin a rămâne taciturn și posac, ca într'un salon de dantist. Noua venită îi arăta o indiferență plină de răceală. Răceala ei avu efectul clasic al răcelei pusă în fața pasiunilor născânde. Când s'a ridicat Fiți Dulinge să plece, Alexandru Alexandrovici își simțea suflerul clocotind în urma ei, ca trena de spumă pe care o lasă navele în mers.

Vera Feodorowna a ieșit s'o conducă până la scară. Se auzea șoptind și chicotind pe coridor. Era sigur că râd de el.

— Ah! Serioșca, Serioșca, mult ai să-mi mai stai în cale, netrebnică dihanie?

* * *

În cele două săptămâni următoare, Alexandru Alexandrovici și-a dat toate silințele să câștige simpatia lui Serioșca. Degeaba! Îi lua în brațe, îl alina, îi făcea jucării din gogoloși de hârtie, îi aducea boamboane cu rom. Timp pierdut! Tot ce putuse obține era ca după câteva minute de ingenioasă tactică și strategie să-l facă să nu-l mai latre. De două ori Serioșca a dat chiar din coadă și s'a gudurat. Era maximum. A doua zi însă Serioșca uita tot. Lipsa de memorie sau poate (cine știe?), fățarnicia lui Serioșca îl făceau să rateze toate intrările față de Fiți Dulinge. Ajunsesse să umble sărind prin casă, să întoarcă speriat capul în mijlocul unei conversații, când Serioșca mârâia prin somn, să strige brusc marș! când se mișca o mobilă. Frica lui de Serioșca ajunsese subiectual de predilecție al zeflemelelor volubilei și glumeții franceze.

Văzând că nu merge cu binele, Alexandru Alexandrovici s'a hotărât să schimbe metoda, căutând să se impue prin teroare. De câte ori eșea în oraș Vera Feodorowna fără Serioșca, Alexandru Alexandrovici se strecura ca un fur în odaia ei și-l bătea cu sălbăticie.

Văzând că nici asta nu folosește la nimic s'a gândit la torturi rafinate. Câte n'a încercat! L'a înțepat cu acul de cravată, i-a turnat pe gât chinină și ulei de recin, i-a presurat pe spinare praful de sărpinat, i-a picurat ceară roșie pe labe, l'a injectat cu serum anti-tetanic. Toate acestea însă n'au făcut decât să agraveze o situație și fără de asta insuportabilă. La ivirea lui Serioșca își umaniza privirile până la ferocitate și avea crize de nervi. Vera Feodorowna era silită să-l încue. Urmau scene și certuri violente. Viața devenise un infern.

* * *

De patru zile Fiți Dulinge nu mai dăduse semn de viață. Pentru Alexandru Alexandrovici eternitatea nu însemna mai mult. Ca să-și mascheze intențiile față de Vera Feodorowna cu care se certase în ajun, socoti abil s'o invite la masă în cabinet particular, cu tot cu Serioșca. Invitația aceasta, precedată de-un coș cu crizanteme, avu efectul dorit asupra sentimentalei rusoaice. În tot timpul mesei, Alexandru Alexandrovici a fost nu se se poate mai vesel și plin de afectuoase atențiuni. Când chelnerul se pregătea să destupe o a treia sticlă de „champagne” Alexandru Alexandrovici îl opri.

— Vera Feodorowna, făcu el, știi ce? Eu am gust de petrecere în astă seară. Dacă am merge la un spectacol? Pe urmă supăm la șosea.

Se hotărâră pentru „Alhambra”.

Intrați în teatru, Alexandru Alexandrovici cercetă cu neliniște programul.

Până să vie rândul lui Fiți Dulinge, avea de suportat unsprezece numere, dintre care numai unul cu acrobați ținea jumătate de oră. Dar Vera Feodorowna comandase „gin cocktail”-uri, singurul articol american pe care îl admitea.

Un ropot de aplauze salută intrarea lui Fiți Dulinge. Aclamată și mai frumoasă ca oricând în lumina orbitoare a rampei, lui Alexandru Alexandrovici i se părea și mai atrăgătoare și mai inaccesibilă. Inima îi svâcnea cu putere și i se oprea deodată la fiecare gest al ei. Se pierduse cu totul. Cu bărbia sprijinită în palmă o sorbia din ochi. Fiecare bucată se sfârșea în delirul sălei. La al treilea „bis” spontană cupletistă, zărindu-și în lojă prietena cu Serioșca în brațe, intercală în cântoneta pe care o zicea, acest cuplet improvizat:

Il y avait un p'tit gamin
 Qui aimait une gamine
 Elle avait un tout p'tit chien
 Venant de Raspoutine.
 Le p'tit gamin tremblait dit-on
 La faridondaine, la faridondon,
 Quand le p'tit chien tremblait aussi
 Biribi,
 A la façon de Barbari
 Mon ami.

Toate capetele s'au întors spre cei vizați, surzătoare. Alexandru Alexandrovici s'a înroșit până în vârful urechilor lui clăpăuge de gligan anemiatic de nopți nedormite. Vera Feodorowna era sguduită de-un atât de puternic acces de râs, încât Serioșca a început să latre la Alexandru Alexandrovici. Succesul a fost imens. Nu se poate spune că Serioșca nu și-a avut partea lui de aplauze. Admirația Verei Feodorowna pentru Fiți Dulinge nu mai avea margini. Așa ceva nu putea nici Ana Simeonowna Jurjewskala, cel mai cu hăz „număr“ din toate Rusiile amintirei ei.

Oh, Oh! se minuna ea aplaudând să-și rupă palmele și exclamând în limba maternă ca în emoțiile mari: „Haroșaia cupletistea, Fiți, ocini haroșaia!“

Apoi, cât o ținea gura: Bravo Fiți, brrravooo!

Alexandru Alexandrovici se enervase. Ceru socoteala. Vera Feodorowna vroia să vadă pe Fiți. O conduse până la culise și se întoarse singur la hotel. Lăsă răspuns portarului să spue că nu-i acasă orcu ar întreba de el. Ajuns în odaie se desbracă și se vâra în pat. Se svârcolea când pe-o parte, când pe alta. Cu neputință să închidă ochii. Un ceas bătuse trei. Deschise geamul și rămase acolo sprijinit de pervaz. De jos din stradă se auzeau glasuri de cheflii strigându-se și, din când în când, cauciucurile automobilelor care treceau în goană pe Calea Victoriei, sfârâind pe pavaj. Deodată o limuzină elegantă intră în pasajul hotelului, oprindu-se la poartă. N'a apucat să vadă decât pe Vera Feodorowna scoborându-se și o clipă numai capul strengăresc al lui Fiți Dulinge sărutându-și prietena la despărțire. Portiera se închise cu sgomot și mașina care trepida pe loc în sbârâiala motorului dispăru lunecând lin în „marche arrière“.

Vera Feodorowna își chema cânele care ataca de front cauciucurile.

Serioșca! Serioșca! Idi suda! Serioșca!

Serioșca! Iar Serioșca! Și pentru întâia dată în sufletul imaculat al lui Alexandru Alexandrovici, gândul ucigaș înflori ca o garoafă roșie.

* * *

După un somn scurt și agitat se trezi mai obosit de cum se culcase. Era în dimineața zilei de 9 Septembrie 1923. Se îmbracă în grabă, pregătindu-se să se ducă la Universitate, unde avea de achitat taxele pentru ultimele examene. Aruncându-și ochii pe fereastră zări pe Fiți Dulinge în «tailleur» gri, îndreptându-se sprintară spre hotel. Cu aceeași grabă cu care se îmbrăcase își scoase haina cam demodată pe care o pusese, pentru a o schimba cu una nouă, de-o tăetură impecabilă și din cel mai la modă cowercot. Cât ai clipi din ochi ajunsese la ușa Verei Feodorowna, încheindu-și cu febrilitate ultimii nasturi. Vera Feodorowna ieșise în oraș. Fiți Dulinge se pregătea să-i scrie un bilet. Alexandru Alexandrovici gândea să dea atacul decisiv, cu orice risc. O declarație de amor de mult pregătită în colaborare cu Georges Dupont, dansator la «Alcazar» urma să fie debitată cu vervă și însuflețire. Dar la primii pași pe care îi riscă Fiți Dulinge, Serioșca se repezi de sub pat și-i rupse pantalonul, făcându-i drept de-asupra gheței o fâșie care spânzura peste, ca limba unui câțel de pășă.

Totul era pierdut.

Fiți Dulinge, ca de obicei, murea de râs. Iși luă ziua bună dela ea și după ce schimbă din nou costumul, porni de-adreptul la «Bodega Mircea» unde bău ferm. Mai multe rânduri de amici plecară ciupiți de-abinelea, lăsându-l intransigent și activ pe poziție. Când a cerut socoteala însera. Avea de plătit mai multe sticle de «Braghină» băute cu amici și douăsprezece pipermenturi cu gheață de care se folosise personal.

Prin aburii verzi ai alcoolului, strada îi apărea fantasmagorică, oamenii mecanici. Se mișcau sacadat, acționați parcă de șuruburi și roți.

Lung, slab și puțin adus din umeri. Alexandru Alexandrovici se strecura prin mulțime în zig-zaguri simetrice, ca un spectru hilar. Găsise planul infernal pe care peste puțin avea să-l pue în aplicare.

Între timp, Serioșca fusese surprins pe culoar în flagrant delict de destrăbălare exhibiționistă și încasase corecția pomenită.

Alexandru Alexandrovici intră în odaia lui. Spionând geamul Verei Feodorowna observă deodată, după cum se și aștepta, capul lui Serioșca eșind dintre două ghiveciuri. Cu ajutorul unui fir de ață neagră scoborâ o bucată de friptură până la nasul victimei. Lacom și nebănuind nimic; Serioșca se repezi cu labele de dinainte în friptură. Dar ața, cu mult prea subțire pentru a susține greutatea s'a rupt, lăsând pe bietul Serioșca să vie de-a tumba de-alungul celor patru etaje.

Din cauza luminei slăbite și a unei ușoare miopii, Vera Feodorowna n'a văzut ața.

* * *

Acei ce vor căuta acestei povestiri alte intenții decât acele ce reiese clar din expunerea de față, se înșeală. Nici prin gând nu ne-a trecut să arătăm alegoric că de multe ori „adevărul istoric“ e suspendat de-un fir invizibil.

De-asemeni, departe de noi gândul de-a ironiza cumva interpretarea romantică a Verei Feodorowna Ciupcin.

N'am voit decât să mai aducem o versiune, pe lângă acele atât de interesante, privitoare la faptul acesta extraordinar sau divers (cum vrei să-l iei).

Xilografie originală de D-na D. M.

V E G H E

DE

V. CIOCĂLTEU

I

S'A 'necat un om în iazul
Ce cu iarba se'ntretae,
Pe sfârșite arde gazul
Noaptea intră în odae.

Umbra ei de plumb se lasă
Pe oraș, ca o povară,
Și în liniștea din casă
Sare-o strună la vioară :

Nani, trup mâncat de boală,
Nu mai geme, gură mică,
Ochii tăi, cuptor de smoală,
Pleoapa nu și-o mai ridică.

II

Copilul meu s'a'nbolnăvit aseară,
Cu el un lanț întreg s'ar întrepu,
Scânteii din vatră'mi n'au să mai răsară,
In coji funinginea din horn se rupe.

Vânjos din vrajbă sufletu'mi se-adapă
Și florile gândirilor rodesc,
Strămoșii morți se zvârcolesc în groapă
Și răzvrățiți prin glasul meu vorbesc,

Dar, cum mai toți au locuit prin grote,
Hrănindu-se din blid, luptând cu parul,
Eu n'am să cânt ca prinții după note
Cî'n cremene-am să scapăr cu amnarul.

Limfatici prinți, strălucitori sub strae,
Voi toți uitați când freamătă cetatea,
Că dintr'o iesle de coceni și pae
Hristos a cucerit eternitatea.

III

Nani, trup mâncat de boală,
Nu mai geme, gură mică,
Ochii tăi, cuptor de smoală,
Pleoapa nu și o mai ridică.

Sângele trimis în tine
De străbunii din păduri,
Sufletu'ți de-abia 'l mai ține,
Și de-abia îl mai înduri;

Măinile îți cad de-alungul
Pieptului nevinovat,
Moartea 'și pregătește strungul,
Corbii aripile 'și bat.

Nani, trup mâncat de boală,
Nu mai geme, gură mică,
Ochii tăi, cuptor de smoală,
Pleoapa nu și-o mai ridică.

Fără apă e cișmeaua,
Cade ciutura 'n fântână,
De sub streșini cucumeaua
Cu 'ntunerecul se 'ngână,

Ce tresari? — E doar halatul
Atârnat pe zid la ușe,
A trosnit pe semne patul
Ori cărbunii din cenușe,

Nani, trup mâncat de boală,
Nu mai geme, gură mică,
Ochii tăi, cuptor de smoală,
Pleoapa nu și-o mai ridică.

La vecină arde podul
Și ea doarme în odae,
Nimeni nu desleagă nodul
Ștreangului, ce strâns ne tae,

Trec strigoi cu colinda
Tot mai des de-o săptămână,
Eri, luând din cui oglinda, —
Spartă mi-a căzut din mână,

IV

Merg paseri grup
Să-și lase 'n piuă
Fulgi smulși din trup,
Se face ziuă.

Orașul plin
De ritm și muncă,
Nisipul fin
In vânt l-aruncă.

Hidosul gâde
Pierdut e 'n ceață,
Copilul râde
De dimineață.

Strămoșii pică
Iar în sicrie,
Toți, — fără frică
De insomnie.

MINIATUR I

DE

ZAHARIA STANCU

CULES

UN cuc se strigă singur în livezi.
Azi, călăuză, ni-i poteca verde
Spre lunca unde au eşit cirezi
În iarbă soarele să le desmierde.
Sprintară, fâlŃai mânilor uşor
Şi le îngropi în grâul înspicat
Trudindu-te 'n căuşul lor, în zori,
Să scuturi ceru'n spice lăcrămat.

PUIUL

Cu ciripiri sfioase vii din lan
Unde-ai găsit un cuib şi-un pui golaş.
Il porţi în palmă, — abia e cât un ban.
Ţi-e milă şi în iarbă crudă-l laşi.
În cuibul cald al mâinii tale mici
Mi-e sufletul un pui plăpând şi mic.
Şoim de va creşte, — o să-ţi aducă aici
Din lanurile cerului un spic.

INEL DE IARBĂ

Cu'n fir de iarbă degetul mi-l legi
Să am, asemeni ție, un inel.
Ridici sprâncenile și nu 'nțelegi
Ce dor mi-a odrăslit în gând din el, --
Că 'n ochii mei te uiți adânc, deodată,
Și cum îmi prinzi obrazul turburat
Te depărtezi de mine bujorată
Cu capul greu către pământ plecat.

AMFORA

Tu pleci zâmbind, cu amfora pe umăr
De bolbotine să despoi grădina.
Vreau pe cărare urmele să ți număr
Dar ca o apă ți le-a șters lumina.
Cum mergi cu mâna prinsă 'n șoldul plin
În amforă cu gândul meu te schimb
Și-aș vrea să te ridic și să te țin
Pe brațe, și prin soare să te plimb.

RĂZBOIUL STEGULEȚELOR

Fragment din Cap. IV al romanului „Intunecare“

DE

CEZAR PETRESCU

- **G**HIORGHIO Săn Micloș!
- Ghiorghio Săn Micloș...
- Cic Sereda!
- ...csereda...
- Sepsi Săn Giorgi!...
- ...psi Săn Giorgi Da. Pe urmă?
- Kezdo Vasarhely.

Dură tăcere. Mana cu stegulețul de hârtie căută în zadar pe hărtă.

— E un nume imposibil! Cum ai zis, te rog?

— Kezdo Vasarhely. Cu K și cu Y. Cred că e între Cic Sereda și Sepsi Săn Giorgi...

— Nu! Imposibil.. Nu l gădesc.

Luminița Vardaru își ridică pieptul de pe hărtă prinsă în mesuță cu ținte galbene. Era îmbrăcată în haina albă de infirmieră, cu capul înfășurat în legătura de olandă cu mica cruciuliță de sânge pe frunte. Aruncă în cutia de carton stegulețele tricolore și luă din mâna lui Radu Comșa fișele ultimilor comunicate, să le citească singură.

Intr'adevăr comunicatul armatei de Nord așa scria: Kezdo Vasarhely cu K și cu Y.

— Ce nume stropșite. Doamne!... Zici că e regiune secuiască... Ce fel de tipi ori fi și secuii ăștia?...

Luminița se întoarse la hărtă și de astădată descoperi orașul imediat; era mai citeț și mai mare scris de cât se așteptase.

Înfipse stegulețul și privi acum cu încântare oștirea ei de ace. Pe hărtă cu vine albastre, însemnând râurile șerpuite printre omizile cafenii însemnând munții, stegulețele roș. galben și albastru, arătau ca tot atâtea minuscule fanioane frontul mult dincolo de hotar

Armatele, acolo străbătuseră în miez de noapte defilee, între stânci cu umbra umedă și repezi șuvoaie de munte; îngropaseră morți la margini înalte de codru, în marșuri istovitoare ridicau culmi și coborau văi necunoscute de unde neașteptat începea să secere o mitralieră; convoaie scârțâiau pe șosele și brancarde cu raniși rămăneau în urmă, oameni halucinați de nesomn și oboseală păseau cu praful lipit de sudoare, cu ochii adânciți în orbite și cu ploapele albe: umerii încovoiați de greutatea sacilor și de povara armelor la fiecare popas erau mai dureroși. totul de desfășura precipitat, în a'ară de orice firesc. între spaimă și nebunești episoade de deșartă bravură aci pe hărtă netedă și nouă, stegulețele de hârtie se plimbau desfășurând un războiu amuzant și geometric.

Luminița puse capacul cutiei de carton și scutură acele înlăuntru.

— Radule, trebuie să-mi mai aduci altele. Sînt sigură că în două trei zile n'or să ne mai ajungă.

Își înodă mai strâns cingătoarea peste mijlocul hainei albe, și îngropându-și mâinile în buzunările largi, se răsuci în călcăie ca o slujnicuță în șorț nou.

— Nu e așa că-mi vine bine?...

Radu Comșa, scufundat în jilț, picior peste picior, o îmbrățișă cu privirea. Costumul de infirmieră o prindea minunat. Dar ca s'o necăjească repetă exclamația Tantei Laura, când o văzuse apărând întăia oară în acest travesti:

— Admirabil! O adevărată soră de caritate de operetă.

Luminița Vardaru făcu ceia ce numea ea „bot”. Adică strânse buzele îmbufnată, cu o nutră pe care o știa din oglindă că nu e defel disgrațioasă, ba dimpotrivă.

— Te rog! Ai putea să fii cel puțin mai original în spirite.

— Dar nici nu m'am gândit să fac spirite. E o simplă constatare! o necăji mai departe Comșa, cu ipocrită nevinovație.

— Frumoasă constatare! dădu din umeri Luminița, trecând prin fața oglinzei și cercetându-se din treacăt, cu o ușoară neliniște. Imaginea mlădioasă din oglindă însă o asigură. Ce spuneau ei? Era o foarte simpatică soră de caritate!

Puse în brațele lui Radu Comșa un vraf de ziare și-i făcu o reveranță:

— Fiindcă nu-ți plac așa, mă duc să mă fac „civilă”... Peste o jumătate de oră au să fie toți aci. Nu vreau să mai fiu subiect de glume. Dacă dorești ceva, suni! Butonul știi unde e... arată nasturele de porțelan lângă draperia ușei. Pa!

Pașii Luminiței se auziră depărtându-se într'o cameră, pe urmă în alta, pe urmă de loc.

Radu Comșa dădu drumul ziarelor, jos pe covor, alături de jilț, și rămase privind prin ușa larg deschisă, afară, în grădina cu trandafirii legați cu sfoară galbenă de tei, lângă stâlpișorii văpsiți verde închis.

Era în holul casei lui Alexandru Vardaru, după ceasurile șase.

Soarele de sfârșit de August, răsfirea printre frunze raze domoale cu o melancolică presimțire de toamnă. Pluteau ușori funigei albi, legănându-se în lumina oblică. O vrabie ciripi cenușie pe scările peronului și ciupi o găză nevăzută. Pe sub teii alecii, dincolo de vergelele de fier ale grilajului, întorcându-se dinspre capătul Șoselei, trecu o femeie cu capul ascuns de o umbrelă albastră.

Mergea încet, singură, și o clipă Radu Comșa tresări: îi păru că recunoaște mersul și trupul Zoei Vezbianu. Dar femeea opri o trăsură goală și se urcă închizând umbrela. Era o necunoscută: o femeie în vârstă, cu părul alb — cum o putuse asemui cu Zoe? De altfel, de ce a tresărit? Acum trei zile a întâlnit-o neașteptat în față, în plină Calea Victoriei, încât n'a mai putut-o ocoli. A salutat-o, și Zoe i-a răspuns cu surâsul din totdeauna, cași cum nimic nu s'ar fi întâmplat. Ce însemna într'adevăr mărunțul lor episod, în precipitarea de evenimente care-i târau pe toți, nimeni nu putea spune încotro?

Radu Comșa își schimbă piciorul amorțit. Cu degetele răsucea un canaf de la brațul jilțului, cuprinzând în gânduri nehotărâte aceste întâmplări care s'au petrecut în mai puțin de două săptămâni.

A treia zi după ce fuseseră afișate ordinele de mobilizare, se înfățișase la minister. Își dădea bine seamă acum; Alexandru Vardaru avusese toată dreptatea. De la birou, Onisfor Sachelarie plecase, toate lucrările se încurcau întrerupte, era nevoie de muncă de o lună cel puțin, să fie restabilite așa cum cereau împrejurările cele noi.

La Minister, căutase îndelung, dintr'un culuoar pe altul, să descopere serviciul unde-l îndrepta ordinul mobilizării.

— Trebuie se fie la Domnul Ispășiu! se dăduse cu părerea o dactilografă cu buzele foarte roșii și cu mâneci de lustrin negru, trecând cu un teanc de hârtii la semnat. A doua ușă, la stînga!

Domnul Ispășiu avea o figură slăbănoagă și prelungită într'o bărbiță roșcată, către care păreau că se preling în jos toate trăsăturile amărite. Citi hârtia scobindu-se în creștet cu un vârf de creion, întorcând'o pe o față și pe alta, pe urmă i-o întinse îndărăt, ținând-o depărtat, cu două degete, ca ferindu-se de o atingere impură.

— De unde vrei să știu eu, domnule, unde-o mai fi și serviciul ăsta? Au înființat atâtea că nu ne mai cunoaștem ministerul., Aci e un haos, domnule, un haos! se vâetă domnul Ispășiu aruncând o privire gălbue și bolnavă împrejur, peste dosarele și hârtiile

clădite din toate părțile pe birou, în dosul cărora făptura lui puțină se mișca asfixiată, ca șoarecii sub globurile aparatelor de laborator de unde se pompează aerul. Uși se deschideau și se închideau fără întrerupere; funcționarii și oamenii de serviciu cărau alte hârtii și alte dosare.

— Ionescule, i-a vezi tu ce e cu ordinul domnului!

Apăsă pe „domnul” și „domnului”, ca să păstreze o distanță bine precizată, între el, șeful unui serviciu împovărat de importante lucrări și streinul care se plimba pe vremea aceasta cu „ordine”, știa el cu ce fel de „ordine”...

Ionescu, luă și el hârtia și o citi cu luare aminte. Se scobi cu coada condeiului după ureche — se vedea că în tot biroul, după exemplul șefului, perplexitatea se manifesta prin actul scărpinatului — o întoarse pe o parte și pe alta, deschise un sertar ca și cum de acolo avea să țâșnească ideia luminătoare, îl închise desamăgit, și era gata să-i dea ordinul îndărăt, când se dumiri:

— Să vedem la domnul Bârzotescu! Dânsul are un serviciu nou... Poștiți după mine!

Il purtă pe o sală lungă la dreapta, pe urmă la stânga, pe urmă cobori două scări și făcu din nou la dreapta și iar la stânga. Radu Comșa își spunea că n'are să mai nimerescă nici odată să facă drumul îndărăt, prin acest labirint. La o ușă cu o inscripție nouă cu prea frumoase caractere gotice pe un carton spânzurat cu șnur, călăuza se opri:

— Intrați aci! Cu domnul Bârzotescu o să vă înțelegeți imediat. Nu e ciufut ca al nostru... Nene Iliuță, ia'n vezi dumneata! Il dădu pe seama unui moșneguț, apărut din pământ și sugând un capăt de țigară care-i frigea degetele.

Intr'adevăr, domnul Bârzotescu părea să nu fie ciufut de loc. Foarte gras, cu părul sur tuns cu mașina și cu mustăți groase și albe, răsucite cu oarecare pretenție de strângărie, domnul Bârzotescu părea fericit la culme de tot ce vedea și auzia.

Citi ordinul dintr'o aruncătură de ochi și îl puse sub o placă de sticlă neagră. Iși frecă cu mare mulțumire, mâinele bondoace care ieșeau din manșetele tari și rotunde:

— Bravo! Perfect! Ne adunăm, ne adunăm!

Radu Comșa întrebă care-i vor fi atribuțiile viitoare. Despre aceasta domnul Bârzotescu nu știa încă nimic.

— Înțelegi, drăguță, acum abia ne organizăm! Așteptăm un maior... Bravo! Perfect! Are să fie un serviciu foarte important, și cu mine sînt sigur că or să meargă lucrurile strună. Fumezi? îi întinse o tabachere mare de piele, unde se aflau rânduite cu siguranță, cel puțin o jumătate de cutie de țigări.

Radu Comșa mărturisi că nu fumează de cât rar. Dar luă o țigară să nu refuze un om atât de amabil ca viitorul său șef. Domnul Bârzotescu aprinse ua chibrit și-i oferă foc. Destăinui:

— Mi-a vorbit, domnul deputat Vardaru despre dumneata. Spunea să te am în grijă, că ești un tânăr distins. Bravo! Perfect! Ehe, dacă primea domnu Vardaru să fie secretarul nostru general, altfel ar fi mers lucrurile. Bravo! Perfect! Dar merg bine drăguță; să știi de la mine că merg bine și așa. Bravo! Perfect! Să te prezint acum colegilor...

Domnul Bârzotescu își mișcă cu mare bunăvoință trupul gras până la ușa de alături; deschizând-o îl împinse pe Radu Comșa înlăuntru și după aceia astupă în urmă intrarea cu tot corpul voluminos. Zâmbea foarte fericit, îmbrățișând cu privirea pe cei din cameră, ca un părinte care-și admiră copiii:

— Bravo! Perfect! Să vă prezint copiii, pe domnul Radu Comșa. Să știți de la mine; un tânăr foarte distins! Bravo! Perfect!

Radu Comșa strânse mâinile celor din cameră. Erau trei. Fumau și citeau ziare. Doi, erau figuri necunoscute. De unul singur își amintea că îl întâlnea adeseori pe stradă, la Capșa, la teatru, în sfârșit „tip” de Calea Victoriei. Ii rămăsese fixată figura, fiindcă văzută din față observase că părea îndestul de simpatică, pe când din profil, arăta o bărbie fugind îndărăt, ca un profil de pește, neliniștitor și dezagreabil.

Domnul Bârzotescu se retrase în biroul său, bravo! perfect! și Radu Comșa rămase cu noii camarazi. Nimeni nu putea da nici o lămurire asupra serviciului. Erau mobilizați acolo, fără îndoială după mari și grele stăruinți, și asta era în definitiv tot ce-i interesă.

Mai departe, lucrurile rămănea să le „organizeze” maiorul când o veni, și șeful care se arăta băiat bun: bravo! perfect!

Maiorul sosi abia după trei zile. De atunci tot organizează. E vorba de un birou

statistic, de repartizare, centralizare, etc., etc. In camera mică, s'au centralizat și distribuit la mese, deocamdată șapte camarazi care fumează, citesc ziare, comentează mișcările depe front și după două-trei ore, se împrăștie fiecare la treburile lor.

Domnul Bărzotescu e însă deplin fericit. Își freacă mâinile grase și oferă tuturor, cunoscuți și necunoscuți, țigări din tabacherea groasă de piele:

— Bravo! Perfect! Ne organizăm, ne organizăm!

În lumea aceasta Radu Comșa nu se simte la îndemână. Glumele lor, judecata ușoară, optimismul de oameni feriți care socotesc războiul o cumpănă numai pentru cei mulți, dincolo de persoanele lor sacre și inviolabile, îl fac complice la o faptă care-i răcăie inima. Indată ce va termina lucrările la biroul lui Alexandru Vardaru și al său, va renunța singur la toată siguranța și confortul, care i-au căzut din senin, fără să le caute. Dar aceasta nu se va întâmpla decât peste câteva săptămâni. Lucrurile la biroul lor merg mai greu decât la al domnului Bărzotescu. Domnișoara Betty nu mai dovedește la mașina de scris. Alexandru Vardaru, după ce și-a adus familia dela Sinaia e numai pe drumuri; când în Ialomița, când în Moldova, luptând să scape de rechiziții recolta și vitele de pe moșii, să organizeze culesul, treerul și arăturile de toamnă, cu brațele puține câte se mai pot afla în satele deșarte. A făcut parte dreaptă: jumătate din recoltă a pus-o la dispoziția armatei. A mai dăruit pe urmă, fără nicio plată, grâul și secara pentru care primise banii dela domnul Carol Mayer și nu apucaseră să fie predate. Era astfel cu sufletul liniștit. Dădea războiului tot ce-i putea da. Dar când a fost vorba să-i se ridice cali cei mai buni de muncă, vitele și carele pentru convoaie, a ținut piept tuturor ordinelor. Domnișoara Betty a bătut pe clapele Yustului, multe întâmpinări diferitelor servicii de ministere, de unde hârtiile ieșeau cu rezoluțiile gata în 24 ore și mergeau să apere gospodăriile Vardarilor, primejduite...

În câteva zile, Capitala luase o înfățișare necunoscută. Mulțimea străzilor era împestrată de uniforme nouă; regimente plecau, excadroane de cavalerie se înșirau spre gări bătând cu copite de fier, cadențat și sonor, granitul pavajului.

După bucuria nedumerită și înfrigurată din cele dintâi ceasuri, se destinsese altă bucurie, mai calmă și mai sigură. Evenimentul zilei fu o apariție nouă: comunicatul.

Oameni care nu se cunoșteau își vorbeau înaintea foilor lipite pe zid, își strângeau mâinile destăinând vești „sigure” despre care comunicatul din prudență, nu vorbea încă. Fiecare știa o noutate senzațională: trupele se aflau mult mai departe de cum arăta oficialitatea, în două săptămâni au să bată la porțile Budapestei. Prin Rusia porniseră regimente franceze și engleze. O jumătate milion de ruși, stau gata să năvălească în Maramureș. S'au trimis României trei dirijabile și câteva escadrile de avioane, dela Salonic. Austrii a cerut pace. Dar nu vrea nici Anglia nici Vodă, și nu vrea nici poporul.

Pe urmă apărură Zepelinul. Luminile ascunse, ferestrele astupate, trăsurile și mașinile cu felinarele acoperite de foițe albastre, nopțile băjbăind la lumina palidă a stelelor, pe străzi devenite deodată necunoscute și misterioase de unde apărea neașteptat o umbră amenințătoare: „Sînge domnule, țigara!"; fășiile proiectoarelor plimbându-se pe cer în căutarea dihaniei aeriene, clopotele Mitropoliei sunând alarma, mugetul sirenei dela Arsenal, toate dădeau existenței un farmec nou, senzațional, pitoresc, o atmosferă ireală și factice, de teatru. Pe urmă, în plină febră de bravură, când comunicatele de Nord erau atât de generoase: Turtucaia!

Automobilele și camioanele rechiziționate într'o jumătate de zi. Fiaturile crucii roșii cu perdelele albe cenușii, străbătând mute și repezi străzile spre barierele de sud. Svo-nuri grele, ochi căutând cu nerăbdare comunicatul care devenea laconic, mulțimea tăcută, cu bucuria ucisă pe fețe, nelindurându-se să se culeagă acasă...

Alexandru Vardaru îi liniștise pe toți ai lui. Comandantul armatei depe frontul Dobrogei își răsese la Club, de această panică absurdă și fără temei:

— Mais, c'est notre Verdun, moncher! Qui s'y frotte s'y pique!

Treceau printre zidurile de curioși oprîți pe marginea trotuoarelor, cele dintâi convoaie de prizonieri din Ardeal: austriaci și unguri în fumuriile lor uniforme sdrențuite, cu fețele palide și țepoase de barba de câteva zile, cu privirea opacă și cu mersul lălău de turmă. Dar tot atunci își făcură apariția și altfel de convoaie, care-au strâns deodată inimile, și-au făcut trecătorii să meargă lăcrimând singuri pe străzi. Soldați din regimentele Turtucaiei, cu brațele în fâșii albe prin care străbătea roșul sângelui, oameni care nu puteau da nici o lămurire, purtând în ochi vedenii de spaimă, în cuvinte nele-

gate, pomenind despre ceva plin de groază care s'a petrecut acolo: carne pisată de tun, oameni și cai aruncați în Dunăre.

Radu Comșa încercase să smulgă o știre mai limpede dela un asemenea om. Soldatul privi cu neliniște spre locul, unde dincolo de ziduri și câmpuri, se afla iadul de unde scăpase. Era negricios, pipernicit, fără nimic eroic în înfățișare. Nasturii dela tunică îi erau smulși, capela prea mare pentru capul cât un fruct chircit, îi cădea peste urechi de trebuia s'o ridice mereu de un colț, în sus. Nu se uita în ochi când vorbea. Privirea îi căuta în lături, ca la câinii bătuți care dau târcoale în preajma maidanelor. Nu știa să spună nici cum a scăpat, nici cum a ajuns aci, nici unde-i este regimentul. Se dădea din umbră mai la soare, și se vedea bine că lumina calduță era pentru dânsul o mare fericire, pe care o căuta cu lăcomie.

Il muncea o singură teamă:

— Pușca, zău că n'am lepădat-o, domnule! Mi-a luat-o domnu Sublocotent. Zice: Înainte, băieți! și-mi trage pușca din mână. Pe urmă nu l-am mai văzut. Dac'o murit, acum cum mai dau ieu samă de pușcă?

— Dar nemți, erau mulți? Il întrebase Radu Comșa.

Omul căută cu ochii un copac ori dincolo de grilajuri o pajiște de iarbă, fiindcă voia să spună „câtă frunză și iarbă”. Nu văzu însă decât ziduri și asfalt. Socotii de prisos să se folosească de vorba lui de toate zilele cu un târgovăț. Răspunse scurt:

— Mulți, domnule!

— Ei, câți? Două, trei divizii? Un corp?

— D'apoi cine-a stat să-i numere, domnule!

— Și bulgari, turci, erau?

— Or fi fost ei și bulgari. Parcă cine-i cunoaște!

— Ei, dar spune-mi și mie cum a fost lupta!..

— Apoi, cum să fie? Ne-au atacat ei întâi și i-am răspins. Pe urmă, cinci zile tot într'on atac ne-au ținut și noi tot i-am răspins, și când nu i-am mai putut răspinge, ne-o bătut. Ne-o bătut și ne-o alungat în Dunăre, și-or pierit ai noștri, vai de mama lor...

Aceasta era toată povestea soldatului de la Turtucaia.

Radu Comșa îl vede și acum, cu urechile blegite de capela prea largă, cu obrazul de culoarea hūmei, cu dăre de sudoare prelinsă, cu ochii căutând neliniștit în lături. Avea o jumătate de pâine neagră într'un sac de pânză, între niște rufe cu matricolă neagră. O scoase, și așezat pe marginea de piatră a unui grilaj, începu să muște din ea, fără grabă, indiferent la vânturarea trecătorilor la deal și la vale.

— Nu-i fi știind dumneata, vre'o fântână pe aproape?

Omul de la Turtucaia, se aștepta poate să găsească în București, o fântână cu cumpănă, ca la el acasă.

S'a întors în ziua aceia cu un mare deșert în gânduri. Se lămuria bine: războiul nu mai era o simplă expediție cu riscuri neînsemnate. Și el de acolo lipsea. În puterea unui ordin pe care nu l-a căutat el; dar lipsea. Gândul îi dădea târcoale. Il alunga și se întorcea iarăși, furios, împletindu-se în tot ce făcea în fiecare ceas; când mergea pe stradă, acasă când citea în gazetă comunicatul, în mijlocul unei discuții în care își întrerupea deodată firul și rămânea cu mâna în aer. Trebuia să sfârșească. În trei patru săptămâni să pună toate în în bună ordine, să găsească în locul lui un om care să-l înlocuiască în toate afacerile biroului «Alexandru Vardaru & Radu Comșa». Aceasta pentru stîma pe care și-o purta lui însuși..

Luminița se apropie în vârful picioarelor, pe la spate, și-i acoperi ochii cu palmele. Radu Comșa îi desfăcu mâinele și îi sărută vârful degetelor.

Își schimbase o rochie cafenie, cu bluză albă cu guler ca la cămășile bărbătești și cu o fundă îngustă de mătase, care-i dădea înfățișare de școlăriță. Impinse pe roțițe un jâlț, și așezându-se, își sprijini între spătar și spate, un puș moale și altă perniță, sub ceafă. Flutură un plic:

— Ia să-mi spui te rog, cu ce domn te plimbai acum vre'o douăzeci de zile pe Calea Victoriei? Ce domn atât de distins, și cu privirea elegiacă, încât trece prin îmbulzeala de la douăsprezece ca printr'un parc deșert?..

Radu Comșa o privi nedumerit.

— Ei da, un domn blond și se pare complectamente absent de pe planeta noastră!.. Radu tot nu înțelegea nimic.

Luminița flueră un tril, în muchia plicului și pe urmă isbucni în râs.

— Când paci faci ochii ăștia stupizi, numai cu Henri Owen nu sameni!

— Dar nici nu vreau să seamăn cu orice imbecil!... Cine mai e și ăsta? se miră Comșa.

— Cum imbecil! exclamă indignată Luminița. Henri Owen, te rog, eroul californian. spaima bandiților din Los Angeles!... Bine înțeles, bandiți de cinema...

Radu Comșa înțeluse că îi plătește polița de adineori, când o asemuise cu o soră de caritate de operetă. De aceia nu răspunse și își privi cu înzistență vârful pantofului.

Luminița desfăcu scrisoarea din plic și își aruncă ochii pe câteva rânduri.

— De altfel, aceasta nu e părerea mea. O spune o foarte inteligentă domnișoară; păcat că prea poetică și sentimentală..

Radu strânse din umeri.

— Să-i fie de bine! O domnișoară care se delectează la cinematografl.. Imi închipui de ce calitate poetică trebuie să fie..

— Pardon! nu-mi vorbi așa despre prietenele mele! lungi Luminița, ceia ce numea ea „bot“. Mai ales când ele îmi vorbesc bine de tine, și tu, drept recompensă, te porți nepoliticos.. Îți vine în stradă să ți-se adreseze și te faci că nu o cunoști!..

— Atunci e o prietenă cam...

Radu Comșa nu-și sfârși cuvântul, înlocuindu-l cu un semn din degete care arăta cât de puțină considerație simțea el pentru inteligența și poezia acestei prietene necunoscute a Luminiței.

Și adăogă:

— Când m'am prefăcut eu că nu cunosc pe cineva?

Luminița citi din scrisoare:

— „Marți în piața Teatrului, l-am văzut pe domnul Radu Comșa. M'am îndreptat să-i țin calea, foarte veselă și zâmbitoare, eram bucuroasă să aflu vești dela tine... Dar nu m'a recunoscut și a trecut mai departe, așa că am rămas cu o figură stupidă în stradă, cu toate că mi-am luat aerul că zâmbesc altcuiva, de mai departe“... Ce zici la aceasta? Scrie negru pe alb! îl privi Luminița cu ochii oblici, care se făceau înguști de râs ca ochii de pisică.

— M'o fi confundat cu Henri Owen al dumisale! spuse disprețuitor Radu Comșa, hotărându-se în aceiași vreme să vadă la cea dintâi ocazie, ce mutră are acest erou de film.

— Vezi cum ești! îi muștră Luminița. Scrisoarea e de la Elena Bilbor, o fată foarte gentilă, pe care ai cunoscut-o anul trecut, la noi. Chiar aci, în hol. Imi amintesc acum perfect! Stătea pe divan în colțul ăsta, când ai intrat tu. Te cunoșteam puțin atunci, și după ce ai plecat am vorbit de tine. Așa cum vorbesc fetele abia scăpate din pension despre domni care seamănă cu eroii de film... Imi păreai un tip cam țepos, și dacă nu mă înșel m'am exprimat chiar foarte puțin favorabil despre mutra dumneavoastră...

Radu Comșa își aminti într'adevăr acum prietena Luminiței, pe care o cunoscuse aci, dar nu-și amintea s'o fi mai întâlnit vre'odată de atunci.

— Când asta? întrebă. Marți, în săptămâna dinaintea mobilizării... Și eram cu un tip elegiac?

Își numără în gând prietenii și cunoscuții cu înfățișarea care să frapeze domnișoarele poetice și sentimentale. Titel Iliescu, nu putea fi. Il întâlnise abia în ziua mobilizării. Altul? Deodată își aminti și răsé:

— Asta e nostimă! Marți dimineața, înaintea mobilizării, m'am întâlnit pe Calea Victoriei, numai cu Măinescu. Era mahmur. Toată noaptea jucase cărți. Scuturat până la ultima centimă. Ce-o fi găsit la el, prietena ta, absent și elegiac? E tipul cel mai sec și mai feroce cu puțință... De altfel, nici nu știu ce trăește... Puțin pospai de lectură, un doctorat neisprăvit la Paris, o epocă misterioasă în Elveția și pe plajele de Sud ale Franței... Dar încă odată mă întreb, de unde i-o fi găsit domnișoara Bilbor privirea elegiacă? La el, care toată vremea e numai „combinații“ în cap și expediente...

Radu Comșa îl vedea înainte pe Scarlat Măinescu, cu hainele întotdeauna după ultimul jurnal, în tovărășia unor femei foarte spoite, tolănit în muscal spre șosea după chefuri și partide norocoase de cărți, sau în zilele de gbină, căutând de la ușa restaurantelor, un prieten la masa căruia să se invite. Și asta îi putea da aerul unui om absent de la cele pământești? Nu poate felicita pe Elena Bilbor, pentru intuiția ei psihologică.

Zâmbi amintindu-și că la despărțire Scarlat Mănescu îl tapase cu doi poli. Probabil că de aceia avea aerul atât de elegiac.

Se gândea cum să-l atace.

— De ce zâmbești? îl întrebă Luminița așezând scrisoarea în plic.

— Mă gândesc că Bucureștii mișună de o sumă de indivizi, pe care nu-i știm de unde vin, cine sunt, cu ce trăesc... Și care la un moment dat pot părea domnișoarelor poetice și sentimentale, coborâți din cine știe ce câmpii elizee...

Luminița nu păru prea convinsă de aceste reflecții. Scrisoarea din mână îi adusese și ei o tristețe: gândurile prietenei despre soarta lor, fosta camaradă întâlnită pe stradă cu aviatorul ei scund și cu cravașcă de jokeu, cu apropiata-i maternitate, de care n'avea de ce să fie în mijlocul lumii mândră. Ce face viața din noi? Dar cu Radu Comșa, nu putea fi decât fericită. Are atâta siguranță!..

Se ridică, apropiindu-se de el, privindu-l în ochi, cași cum ar fi putut să-i descifreze ceva tăinuit.

— Radule!

— Ce?..

— Nimic. Sînt ceasuri când mă îndoesc de tot. Aș vrea să mă amețesc. Am nevoie să-mi spuți ca unui copil, povești care să mă adoarmă..

Radu îi prinse mîna, o sărută și-i trecu cealaltă mîna după mijloc, cu o mișcare înceată și sigură, de uriaș care cuprinde o vietate fragilă. Luminița se desfăcu. Se lăsa întuneric, și de umbră se temea. Răsuci butonul. Se aprinse numai un bec, cu lumina învelită într'o capsulă de mătase viorie.

Xilografie

de D-na D. M.

IN AȘTEPTARE AMÂNDOI

DE

THOMAS HARDY

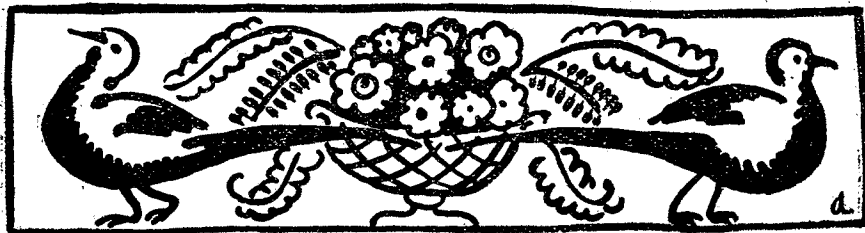
In românește de Dr. Pr.

SE uită steaua jos
La mine. — Hei, ce zici?
Tu colo, eu aici.
Cum ne-a fost scris. Ce faci?
Ce ai de gând să faci?

Răspund: Pe câte știu
Aștept și eu să fiu
Cu timpul altul. — Tocmai
Acelaș lucru eu
Îți spun, îl fac și eu.

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

M A S A R Y K

T. G. Masaryk, președintele statului cehoslovac a împlinit 75 de ani, vârstă care prinde așa de bine pe un înțelept de legende. În Europa sunt de sigur foarte puține ziarele cari să nu fi scris un rând cu ocazia aceasta despre gânditorul, luptătorul și înțeleptul om de stat. «Prager Presse» i-a închinat un număr monumental, în care personalități ca Beneș, Foerster, Miliukov, Seton-Watson vorbesc — unii din amintire cu prundiș încă neașezat, alții din cunoașterea ce ți-o dau cărțile omului sărbătorit — despre isprăvile în faptă și gând ale celui ca nimenea altul îndreptățit să treacă vecinic viu în legenda unui popor. Citim aci despre omul Masaryk, odată așa de frumos numit, «programul viu al națiunii sale» ca despre un vrednic urmaș al reformatorilor cehi cari știau așa de nobil să împreune, în aceeași tresărire de conștiință, gestul și ideea. Citim aci despre plecarea în străinătate a lui Masaryk în cel dintâi an al universalei încâierări — ca să pregătească revoluția ce avea să destrame țesătura multicoloră a imperiului habsburgic. E o uimire a auzului s'ascuți planul, desfășurat până în cel mai mic amănunt, al viitorului stat cehoslovac — încă din anul 1914. Masaryk socotea cu toate posibilitățile și înainte de a pleca în Italia s'a îngrijit să dicteze docentului Beneș până și salutul ce trebuia acesta să-l publice în ziarul «Cas» în cazul când Rușii ar fi ocupat Praga.

De altfel Masaryk nu prea crezuse în rezistența rusească. El, care a scris cartea de dimensiuni impunătoare despre mișcările filozofice și religioase

din Rusia, prevăzuse destul de limpede catastrofa, tot așa cum prevăzuse alături de lordul de tragic sfârșit Kitchener durata războiului. Activitatea lui Masaryk în țările aliate, în Anglia, în America și mai apoi în Rusia uimește prin consecvență și invincibilă credință. Situația reală din împărăția austro-ungară era cu desăvârșire necunoscută în străinătate. Că în cele din urmă cugetele s'au trezit se datorește în cea mai mare parte stăruinței minunate a acestui om de cerească substanță, care nu și-a greșit niciodată drumul. Gânditor, Masaryk e un «realist» cu ochii așa de mult îndreptați spre pământul nevoilor umane par'că n'ar fi văzut niciodată pe Dumnezeu, dar ca om e un «moralist» cu atâtea scrupule par'că ar crede numai în Dumnezeu și în nimic altceva. În fotografia îl vezi nu arare ori călare trecând în revistă tânăra oaste (intrebuintată se pare mai mult pentru tăierea pădurilor și croirea de drumuri decât pentru vltitoarea îndelniciri războinice) — și în bibliotecă, fiindcă bătrânul președinte, intrupare a unui vechiu vis platonice, — muncește încă și astăzi. Ba, astăzi deabia găsește liniștea să-și scrie cea mai însemnată operă, despre „Dostoievsky“, pentru care cele două volume cu titlu «Zur russischen Geschichts- und Religionsphilosophie» n'au fost decât introducerea larg arcuită a unei catedrale. «Realistul» Masaryk n'a găsit o problemă mai interesantă decât aceea a personalității lui Dostoievski, misticul, apocalipticul. Se pare că sufletul are înrudiri pe cari trupul nici nu le visează.

M A N I F E S T E L E

LUCRURILE cele mai frumoase ce le-a produs literatura futuristă par a fi manifestele lor. Cităm: «Declarăm că strălucirea lumii s'a imbogățit cu o frumusețe nouă: cu frumusețea iușelii. Un automobil împachetat cu țevi mari, ce par șerpi cu răsuflarea explosivă, un automobil urlător, ce pare a alerga pe cartușe, e mai frumos decât triumful dela Samotrake. Vom slăvi războiul, singura igienă a lumii. — militarismul, patriotismul, gestul distrugător al anarhiștilor, gândurile frumoase, cari

ucid, și disprețul femeii». În acelaș manifest se vorbește despre «luni electrice» și despre „fabrici atârinate de nori prin firele lor de fum“. Și-apoi: «Cei mai bătrâni între noi au treizeci de ani, ne vom putea prin urmare împlini datoria cel puțin zece ani. Când vom fi de patruzeci de ani, cei mai tineri și mai viteji vor avea libertatea să ne arunce în coș ca manuscripte fără folos. De departe ne vor ieși în drum jucând în ritmul ușor al întâielor lor poezii». Am putea continua înșirarea de frân-

turi în adevăr frumoase — dintr'un singur manifest. (De când a fost scris acest manifest au trecut cel puțin zece ani, dar după cum suntem informați Marinetti a fost foarte măhnit de înfrângerea ce a trebuit s'o suferă la Viena în discuțiile sale cu cercul lui Ludovic Kassak. Marinetti nu vrea cu nici un preț să fie aruncat în coșul de vechituri). Sau cițiți manifestul mai recent al suprarealismului — să vedeți cât de frumos descrie André Breton procesul de creare din inconștient lipsit de controlul rațiunii. Obiceiul manifestelor literare și artistice, datează dacă nu ne înșelăm de pe vremea întâilor romantici. Ei au adus în evoluția liniștită a artelor elementul revoluționar, materia explozibilă, care de atunci se aprinde tot cam la 15 ani.

Manifeste au aruncat pe piețe — dacă nu chiar în formă de manifeste, atunci în formă de program — pe rând naturaliztii, impresioniștii, cubiștii, expresioniștii, dadaiștii. Romanticii au introdus «conștientul» în creația artistică; până la ei, deși în creația clasicilor de pildă se amesteca mai mult ele-

ment rațional, procesul de alcătuire, de plâsmuire, de intruchipare era mai firesc, mai dintr'o singură revărsare, mai instinctiv. Romanticii o spun însă lămurit că procesul de creație trebuie să fie instinctiv — conștient, involuntar — voluntar. Voința e deci acceptată ca factor determinant în procesul de plâsmuire artistică; aceasta e revoluția romanticii ale cărei roade le simțim încă și astăzi, și al cărei vizibil simptom e lansarea de manifeste. Dacă romantismul a dispărut, voința acceptată de el ca factor în creația artistică — a rămas — inoitoare și aprinzătoare de veșnice revoluții. Conștientul pare a fi în continuă creștere în paguba inconștientului, ceea ce a făcut pe unii gânditori să vorbească despre complecta decadență a artelor. (Părerea nu e și a noastră). Programele devin tot mai frumoase, dar tot mai puțin împlinesc ceea ce făgăduiesc; inconștientul, care incontestabil stă la temelia creației, nu poate să țină pas cu diferențierea conștiinței. Iată pentru ce credem că mâne vom auzi un manifest împotriva manifestelor.

L. B.

CĂRȚILE

LIVIU Rebreanu: „Trei Nuvele“. Editura „Cultură Națională“...

D. Liviu Rebreanu e azi stăpânul unuia dintre cele mai frumoase nume ale literaturii românești. Cinstea a fost însă agonisită cu îndelungă și grea trudă a spiritului. Arar scriitor care să fi răzbătut, mai răbdător și vânos, pământurile aspre ale îndiferenței obștești. „Ion“ a crescut, astfel, mult deasupra unei izolate izbâni personale. Inseamnă — alături de o viguroasă afirmare imediată — o meritată reabilitare. Aceia a cititorului român. Romanul d-lui Rebreanu a fărâmat consacrata lege a chinutei infiltrări lente în public a lucrului scris: în răstimpul scurt de aproape un an, o ediție întreagă s'a epuizat.

E un succes cu tâlc. El se ridică mai presus de orice altă consacrare oficială ori prețuire zgomotoasă. Cineva îl lămuria atunci ca fiind, în bună parte, datorit lumii noi, pe care o aducea în literatură. Negreșit se păcătuia: încercarea de a se prinde largă izbândă a lui „Ion“, în chinga aceasta, strâmtă și firavă, cădea alături de adevăr.

Desigur, peisagiul de viață zugrăvit era nou. Nu însă atât de nou. Fragmentar barim, îl întâlnisem în scrisul părintelui Agârbiceanu. Dar, d. Rebreanu îl prindea întreg, adânc și trăind angrenat într'un complex de acțiuni și atitudini, cu adevărat noui sub cerul nostru literar.

Ca material, volumul „Trei Nuvele“ — recent tipărit de „Cultura Națională“ — continuă lumea din „Ion“; ca procedeu de înfăptuire artistică e mai apropiat de celălalt roman, „Pădurea Spânzuraților“. Nu legătura dintre om și împrejurările din afară interesează. Ci ecoul lor sufletește: „Catastrofa“ și „Hora Morții“ sunt simple teme — fără îndoială scrise mai demult: în vremea când d. Rebreanu nu schimbuse nuvela pe roman — din înseilarea cărora s'a desprins silueta, definitiv cioplită, a lui Apostol Bologa. Inrudit cu el este — mai cu osebire — David Pop, ofițer în armata austriacă, eroul primei nuvele. Situațiile uneori aproape se suprapun: la ambii, conflictul lăuntric se descurcă anevoios din nebuloasa aceloraș șovăieli, turburată

amar de sentimentul pururi treaz al datoriei, așezat acolo — la răscrucea drumurilor sufletului — ca o strajă, necruțătoare și vrăjmașă.

Pe alocuri, însăși amănunțele exterioare coincid. Neapărat, Apostol Bologa este mai bogat și matur zidit: întinsul romanului deschide în jurul lui un cerc de fapte și împrejurări mult mai plin, — în vreme ce cadrul mai strâns al nuvelei cere amănunte și acțiuni mai simple.

Trierea esenței caracteristice a noturei și știința ponderii construcției, care fac marea artă, se dovedesc a fi pe de-antregul în puterile d-lui Liviu Rebreanu: sfârșitul „Catastrofei“ — prin tragicul uman al situației limpezi în împăcarea senină a morții — este poate mai izbutit ca deslegarea de cele pământeftești a lui Bologa, în „Pădurea Spânzuraților“: „David se uită la ofițerul cu barbă, lung, duios. Ar fi vrut să zică o vorbă, dar simția că nu mai are glas. Se minună când totuși își auzi vocea: — Datoria...“

Dar în clipa aceia ofițerul bărbos întinse revolverul asupra lui David și i-l descărcă în piept. «Cadavrul se rostogoli și rămase cu fața în sus, cu mâinile rășchirate, ca un răstignit. Figura zdrobită parcă mai avea un zâmbet amar, iar ochii holbați priviau spre cer mirați, întrebători și totuși mulțumiți. În mâna stângă scrisoarea mototolită era muțiată de sânge. Lupta trecu înainte. David Pop era singur. Pământul scormonit de ghiulele parcă se potrivea să-i facă culcuș bun, iar soarele milos îl săruta pe ochii mari, minunați, pe obraji însângeați, pe gura strâmbă, pe toată fața scofălcită. Și zâmbetul mortului răspundea acuma parcă mai umilit, mai necăjit:

— Frate... Român...“

Nuvela din mijlocul volumului: „Ițic Ștrul, dezertor“, — care a prilejuit d-lui Lovinescu un articol sau o serie, nu ne amintim — a stârnit o bătaioasă discuție și în presă: câțiva publiciști au subliniat, trăgând întunecate concluzii, îndrăzneala d-lui Liviu Rebreanu de a pune, în lumina scrisului, un ofițer cu opinii antisemite, care silește pe soldatul evreu erou, Ițic Ștrul, să dezerteze. Firește,

li-sa răspuns : teama — ca nu cumva eternitatea să surprindă un ofițer român într'o asemenea barbară postură ori ca nuvela d-lui Rebreanu să ajungă material de ponegrire a românilor la o viitoare conferință a „drepturilor omului“ — era nejustificată. Și cu bună dreptate. Nu atitudinea individului trebuia să preocupe. Ci redarea ei literară. Dealminteri, in-pricinatul este cu totul în afara nuvelei, care își situează precis acțiunea numai între santinelă și erou : procesul omenesc aci se dezbate. Singura vină a d-lui Rebreanu ar fi fost de a nu fi știut să-l descrie.

Ea se dovedește însă greu de susținut : observația, apoi meșteșugul literar al conducerii și însușețirii acestui omenesc, acoperă de departe chiar fapta pe nedrept incriminatului ofițer și dă — celor trei nuvele ale cărții — fibrele lucrului desăvârșit realizat...

Alexandru Rally : „*Studente*“. Editura „*Ramuri*“. Craiova...

Titlul cărții d-lui Rally prețuiește singur cât un întreg roman al cuiva din trustul Eftimiu. El consacră versurile succesului imediat și zgomotos : „*Studente*“-le sale, vor trece din mână în mână, asemenea cărților poștale ilustrate vândute cu mențiunea „discret“.

Nu va fi fost, poate, tocmai aceasta intenția d-lui Rally. Volumul poartă o dedicație. E un nume feminin. Poezia capătă, deci — din capul locului — un caracter oarecum intim : indiscreția poetului ar fi ertată, numai dacă ea s'ar schimba în artă. Dar, dintre arte, autorul nu are decât arta de a fi indiscret.

De-alungul multor pagini lectorul se simte stânjenit. Nu e însă vina lui, dacă e silit să citească uneori confidențe de felul acestora :

„Schitează un surăs și dintr'odată
Bat nările, un freamăt o cuprinde
Iar albul ochilor întreg se-arată.

— Și 'n vreme ce profesorul aprinde
Lumină din lumină — adevărată
Ea-și mușcă pumnul aprig și se 'ntinde“.

sau :

Iubirea ce te chinuiește
Se zbućiumă și'n mine-acum
Cum tu iubești ca toată lumea
Nici eu nu te iubesc altcum“.

ori (într'o poezie intitulată „*Feciorie*“):

Și sfărâmi surâzând.
Pecetea de pe plicuri
În urmă rămânând
Sângele 'n picuri“...

Pentru publicul, priceput și așezat, cartea d-lui Al. Rally înseamnă prelungirea în vers a literaturii de sub firma : „Niger & comp.“. După decesul oficial al d-lui Mircea Rădulescu, puțini o mai încercaseră în chip atât de izbutit. Socotisem, prin urmare, genul istovit și demult demodat. Cetitorul de

azi nu-l mai vrea. Deasemeni, nici viața universitară nu-și merita discreditul : destulă hulă au zvrălit asupra ei broșurile, cu oamenii scofalciți și nețășalați de pe copertă, semnate : Ionescu, etc...

D. Rally a redus heidelbergul universitar bucureștean la caricatura lipsită de orice artă, înfățișând într'un vers — cu purități de ritm și grai — ca acesta :

„Și-mi sare 'n cărcă 'n spate“,

studenți și studente, după calapodul următor :

„Ieri m'am plimbat și eu pe înserate
Cu doi colegi de universitate :
Cu un măgar ignar și-o slută stultă“...

Din pricinile acestea, volumul „*Studente*“ al d-lui Alexandru Rally, e sortit să alcătuiască numai delicul desăvârșit al liceienilor imberbi și octogenarilor, total senilizați. Ei vor regreta însă dureros un lucru : lipsa figurilor explicative în text.

Negreșit, d. Rally va remedia lacuna : a doua ediție, va fi revăzută, adnotată și — mai ales — ilustrată.

Mateiu Ion Caragiale : „*Remember*“. Editura „*Cultura Națională*“...

Eleganta plachetă a d-lui Mateiu Ion Caragiale a fost pripit clasată ca povestire fantastică : conținutul celor patruzeci de pagini ale ei, este departe de a îndritui în vre-un chip o atare judecată literară. Nu e o construcție ireală — sprîmîtă de un gând metafizic — verosimilă numai prin caracterul ei. Nici o viziune ocultă. Literatura noastră nu cunoaște încă realizări de acest gen : fantasticul popular chiar, rămâne închis numai în tainețele puținelor povești bune, pe care le știm ; straniul lor însă n'a slujit ca material de inspirație nici unui spirit creator.

„*Remember*“ e numai un fapt poetic. O temă pe care se clădește sumar o fărâmă de anecdotă, tratată însă cu întreg arsenalul procedeelelor poetice curente. Noutatea stă în a fi izbutit să diluzeze — cu o rară discreție — contururile unei întâmplări diverse, nu în fantastic, ci în amănunt poetic : „*Remember*“ ? — da, firește, că n'am să uit ; dar, cum anii tulbură unele din amintirile vechi, făcându-le să plutească aburite la hotarul dintre realitate și închipuire, dacă soarta mă va hărăzi cu viață lungă, într'un târziu are să-mi pară poate că toată această întâmplare trăită, a fost un vis sau vre-o istorie citită ori auzită undeva, cândva de mult“...

Maniera de a trata tema d-lui Matei Caragiale se apropie astfel oarecum de arta lui Wilde, al cărui fantastic e mai mult literar decât supra-natural.

Inrudirea e, firește, depărtată.

Dar — mai presus de orice — „*Remember*“ e scris cu o desăvârșită limpezime de stil. Fraza e tăiată cu savanta pricepere a unui vechi meșter faur : în această privință, d. Mateiu Ion Caragiale se dovedește cu adevărat a fi vrednic mădular din cel mai iscusit prețuitor al sensului și înfățișării cuvântului, pe care l-am avut noi...

AL. BĂDAUȚA

CRONICA ARTISTICA

P A L L A D Y

RENUMELE multora dintre artiștii români ai generației mai vechi ce ar fi trebuit să ajungă acum la o culme a dezvoltării ei individuale, a fost clădit pe un mit cu totul neîntemeiat, lansat de așa numitele „bune legături“, și de un spirit ușor asimilabil pentru tot ce putea fi numit searbăd și eștin. Artistul căuta să-și câștige stima unei societăți care habar n'avea și nu are de sinceritatea expresiei artistice și care astăzi încă admiră floricelele „maestrilor“ ce nu vor exista niciodată în istoria artei românești. Cine mai crede că domnii Verona, Grant, Băncilă și alții de felul domnului Kimon Loghi sunt artiști, cine intră în cutare expoziție recentă a cutărui „maestru“ ajuns la convingerea că va vedea lucrările unui artist mai însemnat, se înșeală amarnic. Vina n'o are, în privința aceasta, numai acea societate care cumpără orice lucrare dulceagă pecetluită cu un nume cunoscut, ci mai cu seamă presa, care a ignorat cu desăvârșire acest domeniu, fără de care nu ne mai putem închipui astăzi o creștere radicală, concepută în sensul adevărat și înalt al cuvântului. Astăzi încă, analfaabei într'ale artelor plastice laudă, divinizează, taie și spânzură tot ce le vine în cale. Ei înjură cubismul nu fiindcă sunt împotriva acestui curent, ci pentru că nu pricepe ce rost ar putea să aibă o asemenea tendință abstractă întocmai cum n'au știut niciodată pentru Rembrandt și Memling, Grünewald și Dürer au fost numiți pictori mari, pentru ce Petrașcu, Pallady și Iser trebuiesc considerați printre cei mai de seamă pictori români în viață.

Situația picturii noastre e, într'adevăr, destul de îmbucurătoare. Supărătoare rămâne însă mentalitatea mucegăită a atâtor dascăli și scribi care și-au umflat capul cu o mie de noțiuni fără să simtă că în pictura naivă a atâtor zugrăvi de firme trăește de zece ori mai multă intuiție ca în toate pânzele domnului Verona. („Fericiți sunt somnoroșii, căci în curând vor ațipi!“ Fericiți acei ce-au admirat cu fața înseninată atâtea monstruoziități sinistre, căci neștiința lor fără de margini va fi, de sigur, răsplătită într'altă lume.)

Între atâția meșteșugari sterili și pervertiți în nesfârșita lor înșirare de compromisuri și concesiuni față de „bunele legături“ sau față de surâsul unei coconițe admiratoare, între artiștii noștri cei mai serioși preocupați de întâietatea formei sau a atmosferei, marele pictor Pallady apare ca un fenomen oarecum bizar și cu totul neobișnuit, dar totodată nespun de valoros. Nu, acestui suflet curat nu-i vom da titlul de maestru sau de meșter, care se potrivește mai bine pentru cei care nu uită niciodată meșteșugul. Și nici nu-l vom compara cu alți artiști valoroși, de care nu ne va fi rușine niciodată. E un caz aparte ce nu ar merita să ocupe o singură pagină, ci mai mult: un capitol întreg, o monografie. Existența acestui caz se identifică cu realizarea nebănuț de liberă, nebănuț de sinceră a unui mare complex de expresie, prinsă în predominarea absolutistă a culorilor. Cu o nepăsare suverană care nu vrea să știe de concesiuni, de compromisuri și nici de îmbinarea prea meșteșugită a mijloacelor, domnul Pallady nu întreabă de sudoarea muncii și nici de intenții. Numai înfăți-

șarea rezultatului poate avea un sens. Și e în atât de neobișnuită măsură pictor, adică o individualitate ce se exprimă în culori, încât întreaga viață de toate zilele, fiecare petică de natură se preface în jurul ochilor lui în pictură. „Totul din jurul nostru e pictură“, — mi-a spus odată domnul Pallady, — și-i compătimeșc cu sinceritate pe sărmanii sculptori, care trebuie să-și combine mai întâi ceva, pentru ca să poată realiza o operă de artă“. Această observație are poate un caracter unilateral, dar e cât se poate de semnificativă pentru întreaga concepție artistică, căreia nu-i pasă decât de armonizarea valorilor de culoare, care se mulțumește de cele mai multe ori cu redarea câtorva lucruri cât se poate de obișnuite, dar nebănuț de prețioase pentru încheșarea unei melodii ce se compune din mii de nuanțe de cenușuri, din nuanțe verzi, portocalii, galbene sau roze. Dar tocmai fiindcă expresia «melodie de culori» a fost întrebuintă de atâtea ori în sensul protivnic acestor cuvinte, ne grăbim să mai adăogăm aci, că domnul Pallady e un fel de muzicant al culorii, în arta căruia inspirația, predominarea intuiției ocupa un loc mult mai mare decât în realizările atâtor alți pictori valoroși. Căci în cazul domnului Pallady nu poate fi vorba de acel «foc sacru», luat par'că cu chirie de toți albanezii picturii românești. Și dacă chiar unele lucrări ale acestui pictor ne aduc intrucâtva aminte de spiritul decadent al literaturii franceze de pe la sfârșitul secolului trecut, putem totuși afirma că ele conțin și destule elemente care nu presupun numai un incomparabil simț pentru finețea nuanțelor ce leagă atmosfera, ci și curățenia neatinșă a unei firi oscilatoare între mentalitatea izolatoare a copilăriei și seninătatea bătrâneții. De aceia arta domnului Pallady nu poate fi numită nici puternică, nici pătrunsă de seva pământului, nici robustă, în înțelesul foarte obișnuit al cuvintelor. Nu e o pictură propriu zis bărbătească și nici românească. Uneori are chiar un caracter feminin, ce ne aduce mai curând aminte de Chopin decât de Bach, de Musset și de Verlaine și de Laforgue, de Forain, de Guys, de Degas, de Toulouse-Lautrec, dar mai ales de Henri Matisse, pe care domnul Pallady îl crede cel mai de seamă pictor al timpului nostru. Părerea aceasta despre prietenul său Matisse nu rămâne o simplă calificare în ce privește calitatea unui fel de pictură. E un crezământ, o religie artistică. Și rămâne o părere izvorâtă organică din fondul preocupărilor artistice ale pictorului nostru, din evoluția intuiției lui. Fiindcă nu se poate spune că Pallady ar fi fost influențat de pictura lui Matisse. Nu! Mai lesne s'ar putea afirma că între arta acestor doi pictori există o profundă înrudire interioară, că în arta lor găsim uneori un substrat sufletesc comun. Dar pictura lui Matisse e și mai legată de vitalitate, pe când aceia a domnului Pallady se îndepărtează chiar uneori de firea concretă, numai pentru ca să poată îmbrățișa o întreagă polifonie de culori. Pictura domnului Pallady e deci totodată mai romantică. Compoziția, concepută în înțelesul clasic al cuvântului nu l'a preocupat niciodată pe pictorul nostru, care a pornit întotdeauna de la impresia coloristică a unui fragment luat din întregul naturii. Nu masele

predominante, nu elementele de formă au fost compuse. Dar, uneori, de sigur, cele de culoare. Și tocmai de aceea arta pictorului Pallady nu trebuie confundată cu realizările tipice ale curentului impresionist. Veșnic obsedat de sufletul culorii, artistul nu vedea în formă decât un fel de umbră elementară și necesară, aruncată de închegarea nuanțelor colorate. Nu-i atribue niciodată un scop principal, hotărâtor. Uneori a neglijat-o chiar intenționat, pentru a arăta cât de fanatic poate fi în ce privește alăturarea câtorva culori.

Ca și Henri Matisse și Marquet, Charles Guérin, Flandrin și Desvallières, individualități atât de diferite, domnul Pallady e un elev al lui Gustave Moreau. Artă pictorului român denotă însă în mai toată întregimea ei că domnul Pallady n'a fost un elev prea ascultător și că a negat chiar de la început destule valori propagate cu îndârjire de profesorul lui. De Matisse însă, care e mai în vârstă decât pictorul nostru, și de Marquet, se simțea legat chiar prin temperamentul său ce reacționa atât de ușor, prinzând esențialul culorii, fără să se ocupe însă de detaliul peisagiului, pe care Marquet îl tratează într'un mod și mai sumar ca domnul Pallady. Nu am putea spune însă că Marquet dispune de o sensibilitate și mai mare ca domnul Pallady, cu toate că adâncește perspectiva mai mult, notând adâncimea cu câteva valori contrastând.

Pictura artistului român rotunjește forma cu câteva sumare lovituri de penel, astfel că s'ar putea spune chiar că păstrează caracterul proaspăt și fugitiv al schiței. Culoarea ușor întinsă și mată ne aduce de cele mai multe ori aminte de pastel. Deseori o pastă nu se poate pomeni în cazul acesta. Și, de sigur, că tocmai factura aceasta pastelată înseamnă intrucâtva apropierea față de arta diferențată a lui Degas. Dar Degas și Guys, în cea mai mare măsură însă Toulouse-Lautrec, au fost un fel de judecători ai timpului lor. Ei deseori pictau «moravuri», astfel că și înfățișarea femeii nu se rezuma numai la impresia de culoare. Toulouse-Lautrec putea fi chiar sensual, pe când domnul Pallady a pictat nudurile cele mai îndepărtate de sensualitate, pe care le-am văzut vre'odată. Nudurile acestea, trântite pe culoarea ofiilită a unei canapele indicate cu câteva trăsături de penel sunt văzute cu aceiași ochi și cu aceiași intenție de realizare artistică, ca și întreg interiorul din care fac parte: ca o perină, o pălărie, o floare, un evantaiu. Și milicul acesta e, ne-apărat, puțin decadent. Praful de pe aceste mobile, flori și evantaiuri n'a mai fost șters de mult. Praful cenușiu leagă culorile între ele: portocaliul străveziu cu verdele pal, un galben destrămat în o mie de nuanțe cu un roșu aprins. Sub poajă prafului culorile sunt un fel de pietre prețioase. Din cauza aceasta reproducerea negre se îndepărtează nespuse de mult de înfățișarea fluidă a originalilor minunate. Carnația trupurilor se topește în atmosfera colorată ce le înconjoară, culoarea dinamică falfăe uneori ca un steag, totul se reduce la inspirație, uităm chiar că culorile au fost purificate de o individualitate și că pentru aceste realizări era nevoie de un oarecare meșteșug, de pensule, de culori ce au fost stoarse din tuburi de plumb. Ușurința lucrurilor, străvezia lor sau chipul lor cretos ca substanță, răsuflarea atât de firească a atmosferei, toate astea parcă nu se pot desvolta și mai mult. Încotro? Cu ajutorul acestei reduceri a mijloacelor, multe naturi moarte sunt aduse la ultima lor posibilitate de expresie. Pare chiar că evoluția viitoare a pictorului va putea cu greu să-și câștige domenii noi. Dar credința aceasta am avut-o

poate și acum doi ani, și totuși sensibilitatea pictorului a devenit și mai suverană, stilul său s'a cristallizat și mai intens, ba în anul trecut încă la «Salonul oficial», am avut o surpriză destul de neașteptată. Firește, nu ne-am gândit nici noi la o întoarcere radicală, la un început nou. În arta d-lui Pallady, stilul e omul însuși. Nu e un costum de carnaval, un vas cu ajutorul căruia se fac experiențe chimice. Și e foarte firesc să menționăm că tocmai de la acest pictor nu ne v'om aștepta niciodată la salturi mortale sau chiar mai mici. În pictura aceasta trecerile se fac încet și organic. Ea e o plantă care are și frunze și flori și roade coapte. Frunzele ca și roadele cresc însă din esența aceluiaș spirit. La «Salonul oficial», nudul cel mare, expus de domnul Pallady a fost bucata cea mai senzațională, cu toate că nici basarabeni și nici cubiști n'au fost uitați. O masă mare de carnație era susținută numai prin câteva indicațiuni de rotunjime, de câteva culori. Și nudul acesta în picioare nu pierdea nimic din soliditatea lui, din volumul lui. În tot tabloul nu era nimic disparat, nici o valoare stingheră. De la domnul Pallady ne așteptasem la un format mai mic.

Cine cunoaște câteva lucrări mai vechi ale pictorului nostru, știe că în evoluția artei lui au existat destule etape. Dar pe când alții sunt la douăzeci de ani «oameni de geniu», la treizeci, «oameni de talent» și la patruzeci de ani «maestri» și fabricanți de lanolină colorată și de șerbeturi, suveranitatea și mentalitatea interpretării acestui pictor a crescut neconținut cu anii lăsați în urmă. (Și tocmai de aceea, cred, că face parte dintre puținii, care au de spus mult și care la șaizeci și la șaptezeci de ani încă se dezvoltă. Memento: Corot, Degas, Renoir, Monet, Rodin, Bourdelle).

Evoluția se poate ușor circumscrie cu ajutorul câtorva lucrări cunoscute. Astfel pânza cea mare din sala românească a muzeului Simu e mult mai puțin picturală ca lucrările mai noi. Găsim însă în ea predilecția pentru nesfârșitele game de cenușii, din care se desprind câteva culori ritmice. Întreaga lucrare e concepută oarecum decorativă și e foarte statică. Tot astfel și nudul din colecția domnului Grünberg-Ruleta. Culorile sunt aci și mai stinse. Verdele-albăstrui al arborilor din fond nu ne face să ne gândim la coloristul Pallady, astfel cum îl cunoaștem de la 1919 încoace. Dar aci ca și, în și mai largă măsură, în lucrările de acum vre-o zece ani, din colecția Bogdan-Pitești, factura a devenit mult mai picturală, mai ușoară, uneori chiar destrămată. Culoarea s'ar sparge forma, devine dinamică și nu mai e în slujba tonalității de lumină. În primele expoziții ale grupării «Arta Română», domnul Pallady a expus mai ales naturi moarte și nuduri, care uimeau din prima clipă, fiindcă pictorul respecta tot mai puțin legile perspectivei. Ba, părea chiar că pictura aceasta neglija intenționat proporțiile și perspectiva, pentru a atribui o greutate și mai mare ritmului produs de câteva culori simple. Astfel câte un tablou într'o ramă albă ne înfățișa câteva poame și legume trântite pe o masă strâmbă, de abia indicată prin câteva linii de penel, astfel esența spirituală a planurilor de culoare ne părea uneori destul de aspră. Pictorul nu s'a mulțumit însă cu această concepție. Acum desena mai larg conturul nudurilor; liniile frânte se pierdeau în finețea nuanțelor subtilizate până la extrem. (Mă gândesc la un nud monumental, reproduc într'un număr al revistei «Flacăra» din anul 1922 și la un altul pe care l'a redat o pagină a «Gândirii»).

Expoziția domnului Pallady de acum doi ani a

foșt un eveniment de seamă în viața artistică. Această expoziție, în care erau înșirate tot felul de lucrări extrem de diferențate în ce privește stilizarea ritmică a culorii ne-a dat siguranța că opera acestui pictor, neînvinș de nici o cătușă a vieții, nu va fi uitată niciodată. Pe lângă minunatele nuduri și interioare se puteau vedea aci colțuri din Paris, — și aceste vederi îl apropiau pe pictorul român în amintirea noastră de Marquet — răul cenușiu al marelui oraș, arbori aplecați de toamnă, ziduri în amurg sau îndepărtate într'un vâl de ceață. Vederile astea aveau un caracter mult mai monocrom de cât cele din țară. Uneori nu găseam în ele decât mii de cenușuri ce prinseseră în mijlocul lor gama unui verde stins și un roz sau un liliachiu. Și totuși, în ce privește nuanțarea, erau mici minuni. Dar tendința cea mai limpede a picturii domnului Pallady ne-o înfățișau florile și naturile moarte, în care gradarea culorii ajunsese la o culme indiscutabilă. Caracterul de pastel se păstrase ca odinioară, însă transparența suavă a culorilor nu mai putea fi întrecută. Ca o ninsoure fragedă, colorile acoperiseră de-abia cartoanele. O viață izolată, desprinsă de greutatea ceasurilor crude, se cristalizase în flori și în lucruri foarte obișnuite, al căror înn pictoral îl cânta în culori. Cine nu înțelege acest înn, nu știe ce e artă și cât de nesfârșite sunt domeniile ei.

De-atunci arta domnului Pallady a rămas, în fond, aceeași. Din câteva planuri sumare se desprinde forma, nuanțele răsufă, tremură în lumina ce se revarsă prin fereastra unui atelier parisian. E atâta nepăsare în arta aceasta, care nu vrea să știe de soliditatea meșteșugului, fiindcă e numai și numai rodul unei inspirații nespuse de diferențiate, altminteri rare-ori întâlnită. Și fiindcă uneori pictura marelui artist român capătă un caracter cam stenografic, pensula se transformă parcă într'un fel de floretă.

Pictorul Pallady trece peste aceleași trotoare bucureștene, bătătorite de pașii noștri. Cel ce scrie aceste rânduri știe însă că pentru realizarea unei flori vibrande în culori și în soare, astfel cum o întâlnim în tablourile acestui pictor, e nevoie de mult mai multă intensitate decât pentru acoperirea paginilor cu vorbe, ce nu se pot apropia de arta lui. Căci în cazul acesta, ca și altădată, cuvintele rămân sterpe, poate chiar de prisos. Domnul Pallady nu are nici un monument, el se plimbă între noi, vorbește cu noi. Și e unul din aceia care veșnic rămân copil.

Dar față de mișlunea lui, luminată de melodia culorilor, și noi avem o misiune, o datorie.

Să n'o uităm!

OSCAR WALTER CISEK

DRAMA ȘI TEATRUL

BĂRBIERUL DIN SEVILA

de P. CARON DE BEAUMARCHAIS

VIATA și opera lui Beaumarchais ar putea fi considerate ca rezumând în ele caractere esențiale ale dramei însăși, așa cum ne-am deprins astăzi să o înțelegem: o eliberare socială, și o severă construcție intelectuală în același timp.

Monarhia era în vremea aceea o casă de păianjen cu un centru absolut. Beaumarchais s-a complăcut o viață întreagă să rupă sau să incurce firele sociale, riscându-și în iureșele acestea prin arabescurile severe ale epocii, propriile sale aripi. Pe cont propriu și în miniatură el a realizat revoluția cu mult înaintea anilor săngeroși. E un preludiu. Prin atitudine e un romantic.

Succesul cel mare l-a desprins din cuiul înalt de unde, după anumite rituri clasice, urma să cadă numai pe frunți laborioase, — cu „Memoriile“ sale. Dar pentru un echilibru, pentru o reabilitare de care simțea atâta nevoie în viața sa aventuroasă, care l-a mânăat în anumite clipe până la marginea situațiilor riscate, el simțea să acest succes trebuie să circule cât mai intens prin societatea turburată de viața lui, simțea că opera trebuie să-i atragă simpatiile — prima formă — nevinovată în aparență — sub care o întreagă așezare socială își anunță prefacerile, îngăduind și aplaudând germenul dezagregării sale. Trecând succesul acesta asupra pieselor Beaumarchais e cel dintâi luptător al revoluției franceze, care reușește să smulgă la lumina rampei, monarhiei ultimilor Ludovici propriul ei verdict de acuzare.

Arta sa, din drame, o moștenește dela înaintași, Molière în primul rând, neuitând însă și învăț-

turile mai nouă ale lui Diderot. De la el, Beaumarchais, știe și urmându-l realizează, o egalizare a condițiilor sociale, pe scenă. Burghezia înainte de aș câștiga un drept la existență prin căderea Bastiliei, dobândește acest drept prin teatrul lui Beaumarchais. Atât „Bărbierul din Sevilla“ cât și „Nunta lui Figaro“, de mai târziu — pentru a nu vorbi decât de cele mai cunoscute și mai realizate piese ale sale — populează insule nouă în lumea eroilor teatrului francez de la acea epocă.

Fabulele însă, sunt aproape vechi. De dincolo de Molière, din comedia italiană, Beaumarchais imprumută teme prelucrate de nenumărate ori cum ar fi în primul rând aceea din „Bărbierul din Sevilla“: tutorele bătrân și avar, doctorul Bartholo, care se îndrăgostește de propria sa pupilă, Rozina.

Sufletele și conflictele sunt însă nouă. Dacă Bartholo, rămâne încă prins în vechile tipare — în afară de câteva considerațiuni generale al criticei vremii sale, elemente neorganizate totuși în creațiunea care ni-l înfățișează, Rozina, psihologicește însemnează pasul făcut înainte de Beaumarchais, închizând în rolul său pe femeie așa cum o evoluase veacul al XVII-a: superficială, prefăcută, puținică la minte, cochetă și — latură pe care o capătă hotărât tocmai în „Nunta lui Figaro“, femeia frământată de o anumită sexualitate, atât de bine ascunsă sub formula „galanteriei“.

Această sexualitate e una ein problemele importante de psihologie la Beaumarchais. Din ea se crează — toată problema tratându-se numai în „Nunta lui Figaro“, abia anunțându-se în „Bărbierul din

Sevila»—un personajii caracteristic: pe pajul Chèrubin. Luatè împreună, cele două lucrări prezintă foarte accentuată antiteza aceasta între bătrânețe, doctorul Bartholo deoparte, și tinerețe Chèrubin de cealaltă, cei doi poli între cari evoluează omenirea mijlocie și normală, aș spune. În această eternă temă a dragostei, care se desfășoară în teatrul lui Beaumarchais.

Aceasta pentru perechile înlănțuite, pățaniile și psihologia lor.

Rămâne însă un tip în afară de această viață, deși parțial și el i se angrenează odată: e Figaro.

Și el are o ascendență impunătoare dacă nu totdeauna onorabilă. Strămoșii îi trăiau în comedia latină, și caiafele inventive ale teatrului italian și molieresc i-au lăsat drept moștenire mai mult de cât o latură a spiritului.

Dar și cu Figaro. Beaumarchais trece dincolo de patrimoniul găsit. Figaro nu mai e un sclav inteligent, capul brațului solemn și puternic al stăpânului său, dar sclav. El e descătușat, din punct de vedere social. Întreține meserii pe propriul său cont: trăește din versuri și brici. Dacă-i dă o mână de ajutor unui nobil — tot atât de dezarmat și de lipsit de invenție și inițiativă, ca și stăpânii lui Scapin de pildă — Conte de Almaviva, apoi Fi-

garo face lucrul acesta numai dintr'un fel de generoasă dezinteresare, dintr'un fel de mijeală de umanitate, pusă în mișcare, în primul rând de înduioșearea pe care o simte că se revarsă și asupra lui din sentimentul cardinal al teatrului lui Beaumarchais: dragostea.

Pe latura aceasta a rosturilor sociale independente, suport însă de ideologie mult mai abstractizat, trebuie căutată și creațiunea lui don Bazilio.

Construcțiua comediilor lui Beaumarchais e ingenioasă și prin determinismul fiecărui amănunt, severă. «Bărbierul din Sevilla» este încă încercarea unei mâini nu îndeajuns de sigure, care va ști să fragă liniile precise, desăvârșind genul, mai târziu, în «Nunta lui Figaro».

Interpretarea Teatrului nostru Național, n'a răuștit să dea acestei comedii «spumante», direct moștenitoare a Comediei dell'Arte, toată viața ei. S'a căutat prea mult interpretare, părăsindu-se singura linie salvatoare: fantazia. Cred că Beaumarchais împreună cu Regnard, Marivaux și Musset fac parte din familia autorilor dificili și specifici, întru cât privește jocul, care vor rămâne întotdeauna mai mult ca ori care altă manifestație, un bun și o izbândă a spiritului francez.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MĂRUNTĂ

NICI odată literatura n'a numărat mai multe romane ca acum. Nu numai literatura europeană, dar din India lui Tagore, din America lui Supervielle, din Africa negrului René Maran, volumele se imbulzesc în vitrină, culeg premii, copleşesc cronicarul literar, îngropat sub piramida producției dintr'o singură săptămână. Totuși se vorbește despre o criză a romanului ca gen.

Pentru a o lămuri, a luat cuvântul, romancierul francez Edouard Estaunié, ales anul trecut la Academia Franceză. În conferința rostită la „Société des conférences”, Estaunié a pus problema cu lipsa de pedanterie a unui om care știe cum se scriu romanele, dar știe că nimeni nu poate învăța pe nimeni cum să scrie un roman.

Ce este un roman? O povestire dând impresia unei istorii trăite și care ne interesează.

Definiție simplă și totuși cea mai încăpătoare, cuprinzând și cele două condiții fundamentale fără de care romanul e prunc născut mort: impresia de viață și interesul.

Nu e deci chestiunea de nici o regulă de timp, de loc și de subiect. Un singur lucru ceri tutulor romanelor din ori ce timp: viața dând personajilor și evenimentelor o realitate care să meargă până la halucinație, și interesul care să nu-ți îngăduie a arunca volumul după lectura primului capitol.

Și iată, că în conferința lui Estaunié după atâtea decenii, întâlnim aproape sub aceiași îmbrăcăminte, ideile lui Carageale, din acele minunate „Câte-va păreri” care prețuesc mai mult de cât un tratat de literatură.

„Viața și interesul nu se învață; sint produse spontane, instinctive, ale unei facultăți rezervate câtorva.

Între descoperirea unei intrigi curioase și arta de a o reda într'o manieră romanescă, este exact distanța care separă inertul de însuflețit (amintiți-vă

comparația lui Caragiale între gâză și piramidă!). Nu putem ști de ce o materie e vie, nu putem de cât constată că e vie: tot astfel am căuta în deșert de ce cutare scriitor are darul de a scrie viu: îl are și asta ajunge!... Darul — acesta e cuvântul just. Fără dar, nici o icsușină de meșteșug și de rețetă, nu poate să dea unei persoane imaginea acea existență concretă care să ne fie mai prezentă de cât oamenii în carne și oase, pe care îi întâlnim în stradă. Minunea nu stă nici în precizia liniilor, nici în multiplicitatea trăsăturilor, nici în racursiurii savante: nu se învață, nici nu se imită“.

În concluzie, Estaunié găsește că limita romanului s'a lărgit, cea ce nu înseamnă anarhie ci un domeniu mai încăpător deschis creației. Fiind viață, romanul e destinat să trăiască atât cât viața. Dacă o catastrofă, asemeni celei din veacul al patrulea ar prăbuși toate cuceririle inteligenței și artei; dacă ar distruge chiar amintirea marilor opere literare de la Iliada încoace; puținii supraviețuitori adunați pe ruinele și cenușa răcită, ar prinde să povestească istorii pasionante și ca un porumbel eșit din arcă, romanul prin aceasta, ar renaște.

S

FAIMA universală, pe care premiul Nobel o acordă aceloră, asupra cărora se abate atenția sinderiului din Stocholm, e de multe ori prilej de uimire, pentru cei cari au ca singură posibilitate de informație literară, notele din periodicele franceze, sau numai concisele radiograme culturale, înghesuite între două știri diverse, pe a treia pagină a cotidianelor.

Celebritatea subită e câte odată, chiar îndemn pentru cercetarea operei, până în ajun necunoscute, iar numele încoronatului înfrumusețează discuția

dela cafenea, o săptămână încheiată. De premiații de acest soi, ai academiei nordice, se mai pomeneste la moarte, cu amănunte biografice luate din almanahuri și considerații critice, tăiate din revistele apărute în epoca premierii.

Karl Spitel, cel din urmă mort, dintre cei consacrați prin premiul universal, reprezintă mai ales un caz interesant prin unanimitatea recunoașterii valorii unei excepțional de talentate munci, stăruitor împlinită ca un rit sacru, timp de o jumătate de veac.

Cu puține zile înainte de sfârșit, apărea ultima carte a lui, o creiere din nou după pratrzeci și cinci de ani, a operei, prin care trebuia să reînnoiască cu o minunată putere, o formă literară, care părea definitiv perimată.

Dela „Prometheu și Epimetheu” până la definitiva-i „Primăvară olimpică”, Spitel împlinește în treizeci de ani evoluția literară, săvârșită de literaturile antice, în patru secole. Revolta elementară

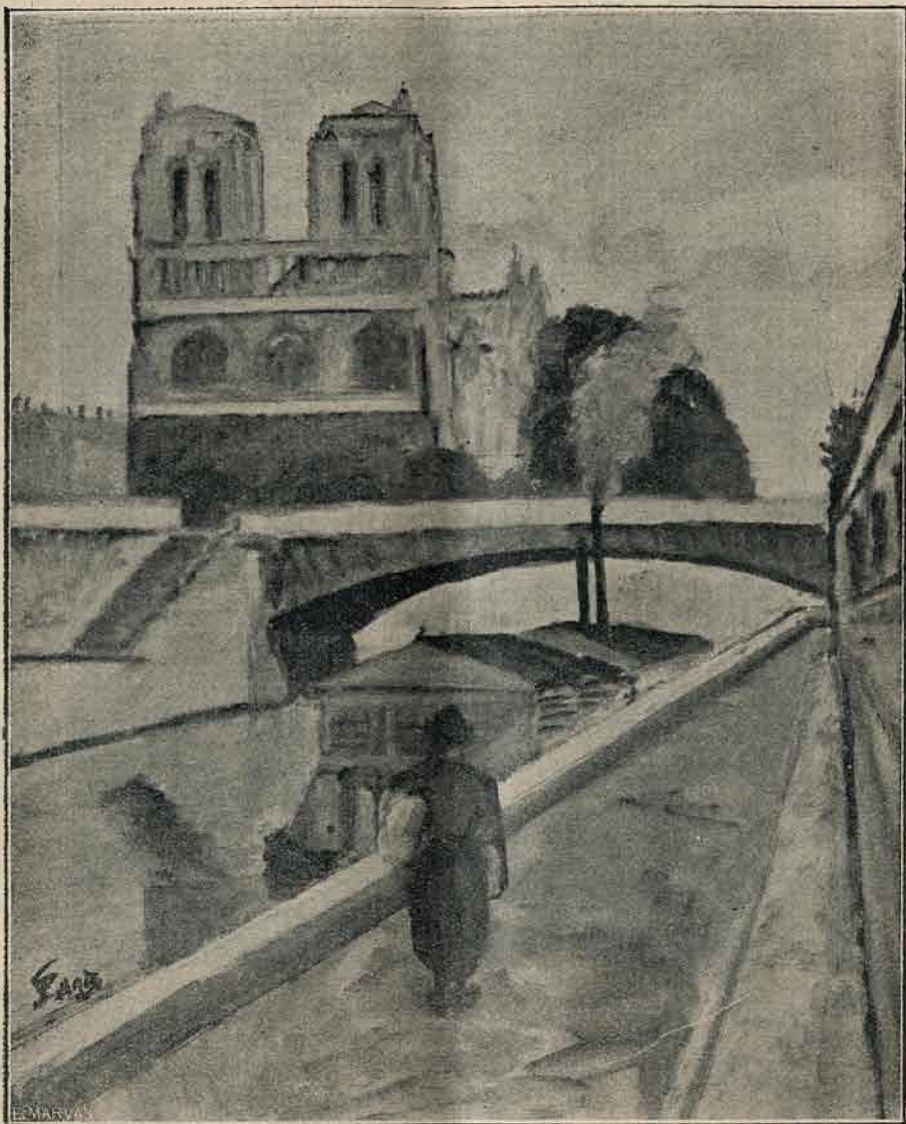
a lui Prometheu, clamată puternic se domolește și se topește la sfârșit, într'un imn al creațiunii.

Intunecatul destin nu strivește pe eroii noului epos, ca în tragediile antice. Lupta scurtă și fără adâncime, duce la resemnare, la un sfârșit presimțit de cei predestinați să creieze în cadrul unei naturi de tinerețe primăvăratică, antinomiile morale, cari vor fi rezolvate de suprema putere creatoare.

Pentru Spitel viziunea artistică precisă a clasicilor e singura formă posibilă. Dar el e povestitorul soartei unei individualități. Romantismul, care în el a lăsat urme profunde, e atenuat de o intelectualitate cu mijloace de discernământ sigure.

Cu tenacitatea curagioasă a isbutit să creieze în epoca noastră de perpetuă trepidație, senine epoei, asemenea aceloră din epoci, de care nu ne putem aminti decât cu înduioșare. Dar peste liniștile versuri se așterne și un reflex al preocupărilor și îndoielilor vremii noastre. Și prin aceasta ne simțim mai aproape de Spitel, decât de îndepărtații azei greci.

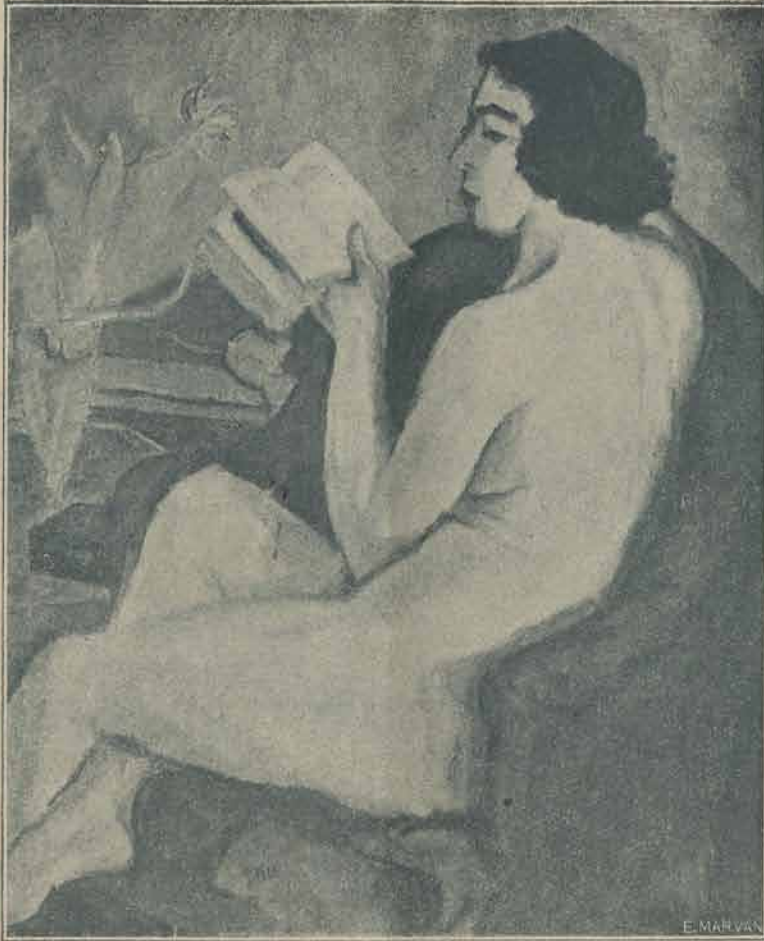
Numărul viitor va apărea dublu, la 15 April, cu numeroase suplimente artistice.

Notre Dame (Paris)

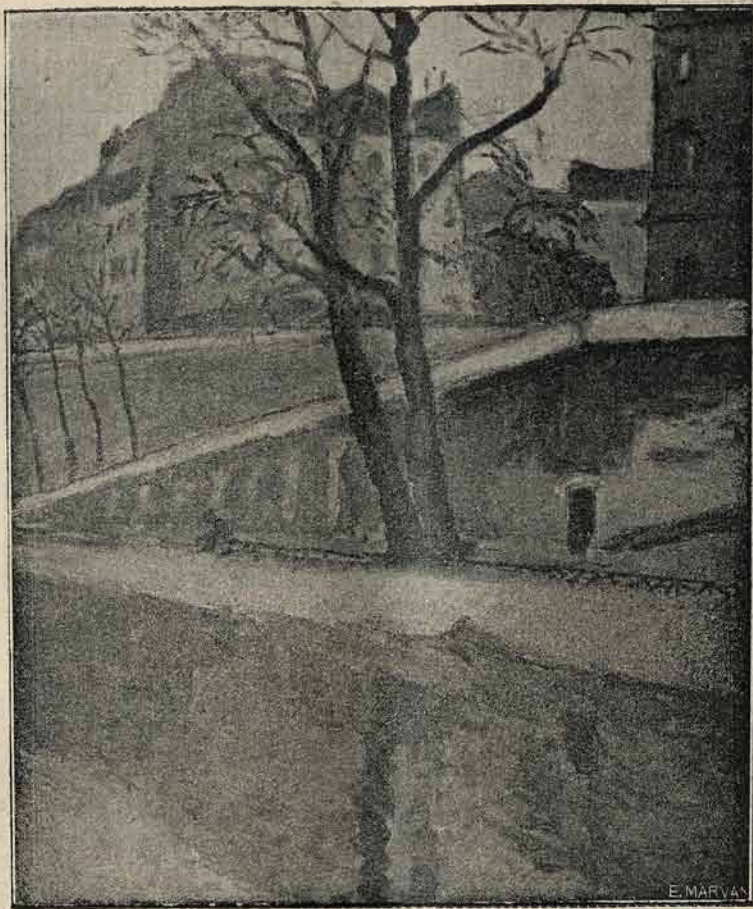
TH. PALLADY

GÂNDIREA

Fotoliul Verde

TH. PALLADY

Gemeni

TH. PALLADY

GÂNDREA

Cellnd

TH. PALLADY

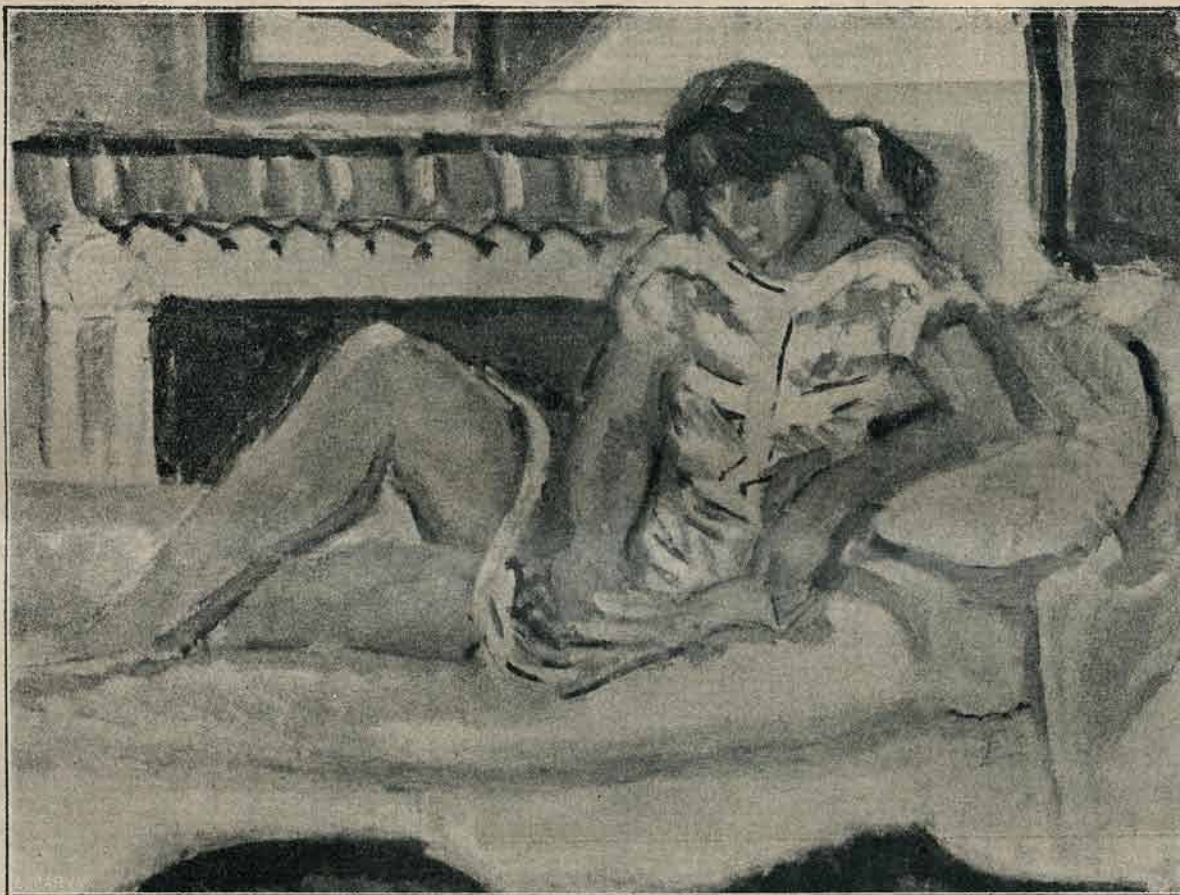

Auto-portret

TH. PALLADY

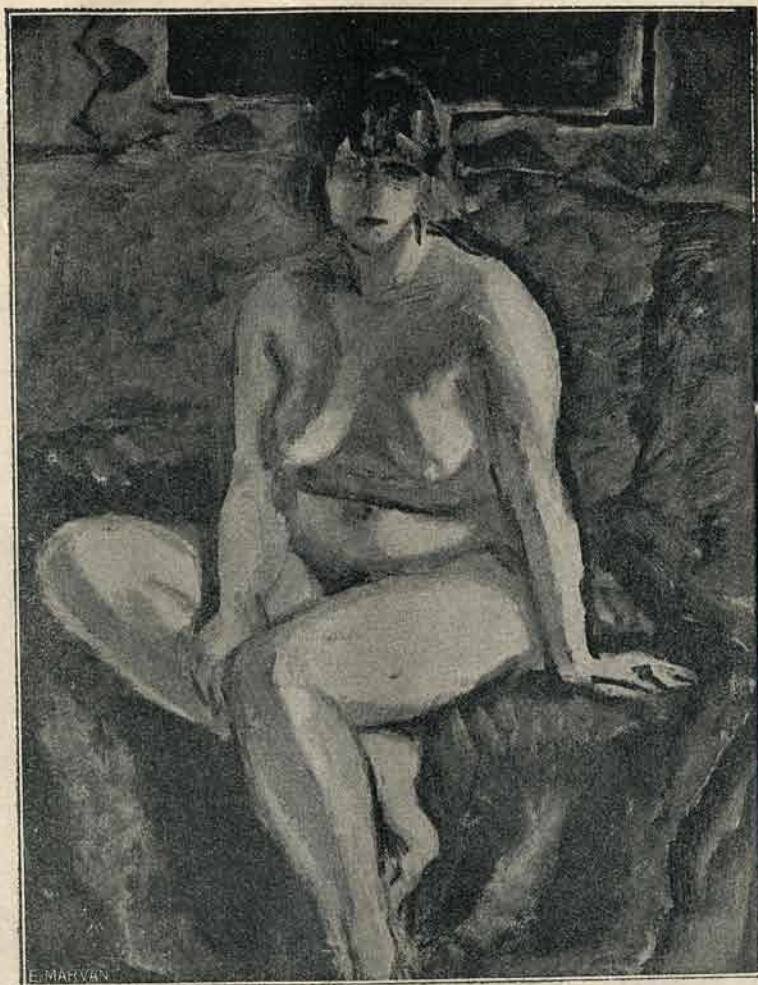
GÂNDIREA

GÂNDIREA

Lectură

TH. PALLADY

Nud

TH. PALLADY

GÂNDIREA

REVISTA MENSILE

DELTA

REVISTA MENSILE

Redactori: Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar
Redazione e Amministrazione: Via Giosuè Carducci 11, Fiume
Abonamento per l'estero: Un anno Lire 25. —

LE CRAPOUILLOT

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5. Place dela Sorbonne.

LES MARGES

Directeur Eugène Montfort. — Apare lunar. Abonamentul
anual 22 franci. — Administrația: Librairie de France 99,
Boulevard Raspail. Redacția: 5, Rue Chaptal, Paris (IX-e).

IL CONCILIO

REVISTA MENSILE DI
CULTURA E LETTERATURA

ORGANO UFFICIALE DELL' ISTITUTO INTERUNIVERSITARIO ITALIANO

Redazione e Amministrazione: FRANCO CAMPITELLI, Editore: FOLIGNO

Abbonamento { Italia e Colonie L. 45 || Un fascicolo { Italia e Colonie L. 4,50
annuo { Estero } 70 || separato { Estero } 7.—

CONTO CORRENTE E ASSEgni POSTALI N. 1-2577

A APĂRIT:

A APĂRIT:

NICHIFOR CRAINIC

DARURILE PĂMÂNTULUI

P O E Z I I

UN VOLUM 200 PAGINI 15 LEI. — EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ»

A APĂRIT:

A APĂRIT:

IONEL TEODOREANU

ULIȚA COPIILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI

EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

LE MONDE NOUVEAU

Revistă pentru strângerea legăturilor
sociale, economice, literare și
artistice între Franța și străinătate.

Apare de 2 ori pe lună.—Abonamentul anual 50 franci.—Paris, 42, Boulevard Raspail, Paris (7-e).

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ȘI 15 ALE FIECĂREI LUNI
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

15 MARTIE 1925

CUPRINSUL:

RESTAURAREA CRITICEI LITERARE de Pamfil Șeicaru	313	IDEI, OAMENI & FAPTE	
BALADA SFÂNTULUI BLESTEMAT de Lucian Blaga	315	MASARYK	337
NECUNOSCUTA VERSIUNE A SINUCIDERII LUI SERIOȘCA de Al. O. Teodoreanu	317	MANIFESTELE de L. B.	337
VEGHE de V. Ciocâlțeu	324	CĂRȚILE de Al. Bădăuță	3
MINIATURI de Zaharia Stancu	327	CRONICA ARTISTICĂ	
RĂZBOIUL STEGULEȚELOR de Cezar Petrescu	329	PALLADY de Oscar Walter Cisek	340
		DRAMA ȘI TEATRUL	
		BĂRBIERUL DIN SEVILA de Ion Marin Sadoveanu	342
		CRONICA MĂRINTĂ	343

ILUSTRĂȚII

COPERTA : de Theodor Pallady.
IN SUPLIMENT : Reproduseri din Expoziția Theodor Pallady.
IN INTERIOR : Xilografie de D-na M. D., desene de Teodorescu
Sion, Tonița, Demian, etc.

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITĂȚI,
400 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 400 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—